

IMDi

Integrerings- og
mangfoldsdirektoratet

«Elsker selve jobben som tolk, men...»

Undersøkelse av kapasitet og tilgjengelighet hos tolker i
Nasjonalt tolkeregister 2023

«Elsker selve jobben som tolk, men...»

Undersøkelse av kapasitet og tilgjengelighet hos tolker i Nasjonalt tolkeregister 2023

imdi.no

ISBN: 978-82-8246-181-8 (trykt)

ISBN: 978-82-8246-182-5 (pdf)

Opplag: 50

Utgitt av: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Dato: 20.03.2024

Skrevet av:

Hilde Fiva Buzungu, Gaute Simensen, Eileen Bjørnnes og Konstantinos Skenteris

Innholdsfortegnelse

	Forord	3
	Sammendrag	4
1.	Innledning	5
	Data og analyser	5
	Utvalg og representativitet	6
	Behandlingsgrunnlag og personvern	7
2.	Tolkene i undersøkelsen	8
	Tolkespråk	8
	Kvalifikasjoner	9
	Bosted	10
	Erfaring	10
3.	Tolkenes arbeidssituasjon	13
	Tilknytning til tolkeyrket	13
	Inntekt fra tolking	17
	Tolkenes arbeidsmengde	19
	Kapasitetsutnyttelse hos tolkene	23
4.	Tolkenes oppdragsgivere	26
	Arbeidslivstilknytning og oppdragsgivere	26
	Erfaring med offentlige organer med egenregi	29
	Erfaring med offentlige tolketjenester	30
	Erfaring med private formidlingsbyråer	31
	Et uregulert og uhensiktsmessig arbeidsmarked	32
5.	Tolkenes tilgjengelighet	34
	Tilgjengelighet for tolking	34
	Årsaker til ubenyttet kapasitet	36
6.	Tolkeres trivsel og ønsker for fremtiden	40
	Trivsel og syn på fremtiden i yrket	40
	Videre kvalifisering	45
7.	Konklusjoner	47

Forord

Denne rapporten er utarbeidet av IMDi som ledd i direktoratets arbeid med å kartlegge kapasitet og tilgjengelighet blant kvalifiserte tolker, i samarbeid mellom direktoratets analyseavdeling og fagavdelingen for tolking.

Vi vil rette en stor takk til alle tolkene som har tatt seg tid til å besvare undersøkelsen. En spesiell takk går til de åtte tolkene som skrev i undersøkelsen at de elsker selve jobben som tolk, men at mye rundt er vanskelig, for at de med sine kommentarer ga denne rapporten en tittel.

Oslo 20. mars 2024

Hilde Fiva Buzungu
Gaute Simensen
Eileen Bjørnnes
Konstantinos Skenteris

Sammendrag

Formålet med prosjektet har vært å undersøke kapasitet, tilgjengelighet og tanker om egen arbeidssituasjon blant tolker i Nasjonalt tolkeregister. En spørreundersøkelse ble sendt ut til 2285 tolker i oktober/november 2023. Svarprosenten var 49 prosent.

Undersøkelsen viser en positiv utvikling fra 2022 til 2023 på en rekke områder. Rundt 40 prosent av tolkene har i 2023 tolkeoppdrag tilsvarende en relativt full arbeidsuke, mot rundt 25 prosent i 2022. Disse tolkene har tolking som sin viktigste inntektskilde og har liten kapasitet til å øke antall tolkeoppdrag. De resterende 60 prosentene har ubenyttet kapasitet hvor de enten ikke arbeider eller utfører annet arbeid/annen aktivitet enn tolking. Andelen ubenyttet kapasitet varierer mellom ulike språk, men undersøkelsen viser at det fremdeles er mye ubenyttet kapasitet blant tolker i alle språkgrupper i registeret.

Som i forrige års undersøkelse, finner vi også i 2023 at tolker i de mest etterspurte tolkespråkene ikke nødvendigvis har en travlere arbeidsdag enn tolker i mindre etterspurte språk. Det er paradoksalt at tolker på språk hvor det er beregnet at offentlige organers tolkebehov langt overgår det antall kvalifiserte tolker som finnes, erfarer å ha mye ubenyttet kapasitet. Dette indikerer at offentlige organer ikke fullt ut får benyttet de kvalifiserte tolkenes arbeidskapasitet, selv på språk med stor etterspørsel.

Nasjonalt tolkeregister åpnet i 2023 for oppføring av tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk. Felles for tegnspråktolkene og tolker på andre språk er at de gjennomgående gir uttrykk for å være svært glad i jobben sin, men opplever rammene rundt yrket som utfordrende. Denne gruppen skiller seg imidlertid markant fra tolker med andre tolkespråk på enkelte områder, blant annet jobber en større andel av tegnspråktolkene som tolk på heltid, og ønsker i mindre grad enn andre å tolke mer enn de gjør i dag. Videre oppgir de også lavere tilfredshet og mer misnøye med organisatoriske løsninger, lønns- og arbeidsbetingelser enn tolker med andre tolkespråk.

To av tre tolker (69 prosent) oppgir på spørsmål om syn på fremtiden i tolkeyrket at de trives godt og ønsker å fortsette som tolk, en liten økning fra 2022. I år som i fjor finner vi at når det gjelder det faglige innholdet i tolkeyrket (faglige utfordringer og arbeidsoppgaver), ser dette ikke ut til å begrense offentlige organers tilgang til tolk. På spørsmål om dette, svarer noen få tolker (7 prosent) at de noen ganger avslår forespørsler om oppdrag grunnet vanskelighetsgrad. Kun 1 prosent av respondentene oppgir «jeg liker ikke så godt å tolke» som en av grunnene til at de avslår forespørsler. Det er heller oppdragsmengde på de ulike tolkespråkene, organisatoriske forhold på tolkefeltet, tolkenes tilknytning til arbeidslivet, og tolkenes lønns- og arbeidsbetingelser som i all hovedsak ser ut til å begrense hvor mye tolkene i Nasjonalt tolkeregister jobber som tolk.

1. Innledning

Tolkeloven¹ pålegger offentlige organer ansvar for å benytte kvalifiserte tolker når det er nødvendig for å ivareta rettssikkerhet og yte forsvarlig hjelp og tjeneste. IMDi har ansvar for å legge til rette for at det finnes et tilstrekkelig antall kvalifiserte tolker på aktuelle språk, slik at offentlige organer kan lykkes med å etterleve tolkeloven. Formålet med denne undersøkelsen er å kartlegge tolkers kapasitet og tilgjengelighet for å dekke offentlige organers tolkebehov. Undersøkelsen gjennomføres årlig, første gang i 2022. Rapporten tar sikte på å gi en helhetlig beskrivelse av tolkenes kapasitet og tilgjengelighet for å påta seg oppdrag, i tillegg til deres tanker om egen arbeidssituasjon.

Hovedtema for undersøkelsen er tolkers kapasitet og tilgjengelighet, herunder hvor mye av de kvalifiserte tolkenes kapasitet som blir benyttet til tolking. For å belyse dette temaet blir tolkene i undersøkelsen stilt en rekke spørsmål om hvor mye de tolker, om de ønsker å tolke mer enn de gjør i dag, hva som gjør at de ikke tolker mer, og hvordan de selv vurderer sin tilgjengelighet for tolkeoppdrag. Det er imidlertid viktig å understreke at når vi finner ubenyttet kapasitet hos tolker, betyr det ikke nødvendigvis at hver enkelt individuell tolk har ledig kapasitet til ethvert tolkeoppdrag. Undersøkelsens funn om kapasitet, tilgjengelighet og kapasitetsutnyttelse gjelder altså på gruppenivå, og er best egnet til å sammenligne mellom ulike variabler som tolkespråk, kvalifikasjoner og bosted, samt sammenligninger over tid.

Data og analyser

Undersøkelsen består av 21 flervalgsspørsmål og et åpent fritekstspørsmål. Rapporten presenterer gjennomsnittssvar på samtlige flervalgsspørsmål. For en rekke spørsmål er svarene også analysert i lys av kvalifikasjonskategori, språkgruppe og/eller antall års erfaring som tolk. I tillegg er svarene for flere av spørsmålene sammenlignet med svar fra 2022-undersøkelsen². Et annet forhold som er relevant for analysene, er hvor stort offentlige organers tolkebehov er på hvert enkelt språk. Dette kartlegges i det flerårige FoU-prosjektet Tolkemonitor. For enkelte spørsmål har vi sett på sammenhenger mellom tolkenes svar i denne undersøkelsen, og funnene fra Tolkemonitor for første halvår 2023³.

Undersøkelsen har et åpent fritekstspørsmål til sist, «er det noe mer du ønsker å legge til». 361 respondenter besvarte dette spørsmålet, mange av disse svarte svært utfyllende.

¹ Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven). Tilgjengelig på <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-11-79>

² IMDi (2023) Tolkers kapasitet og tilgjengelighet i 2022. Tilgjengelig på <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2023/tolkers-kapasitet-og-tilgjengelighet-i-2022/>

³ Oslo Economics (2024) Tolkemonitor SPRÅK første halvår 2023. Tilgjengelig på <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2024/tolkemonitor-sprak-tolketjenester-q1q2-2023/>

Materialet utgjorde totalt 78 sider. Svarene på dette åpne spørsmålet ble analysert ved hjelp av tematisk analyse⁴. Følgende temaer ble identifisert i materialet: Etterspørsel og oppdragsmengde, tilgjengelighet, lønns- og arbeidsbetingelser, offentlige organers bruk av ukvalifiserte tolker, tolkenes erfaring med ulike oppdragsgivere, trivsel i yrket, kvalifiseringstilbud i tolking, kategorisering av tolker, og «annet». Dataene ble sortert på tema, og hvert tema ble deretter analysert i lys av respondentenes tolkespråk, kvalifikasjoner, erfaring og bosted for de som hadde oppgitt disse bakgrunnsdataene. For hver kategori ble det skrevet en oppsummerende analyse, og aktuelle forklarende og eksemplifiserende sitater ble markert. Alle kvalitative beskrivelser i rapporten, og alle sitater fra respondenter, er hentet fra dette materialet.

Utvalg og representativitet

Alle tolker oppført i Nasjonalt tolkeregister per 30.10.2023 med personlig epostadresse ble invitert til å besvare undersøkelsen. Forespørselen ble sendt på e-post til 2 285 tolker. Prosjektet ble gjennomført som en nettbasert spørreundersøkelse og datainnsamlingsperioden varte i tre uker. Det ble i perioden purret på e-post og sms. 1 121 tolker takket ja til å delta i prosjektet og fullførte undersøkelsen i sin helhet. Dette gir en responsrate på 49 prosent (se tabell 1). Svarprosenten er markant lavere enn for 2022 hvor den var 61,5 prosent, men fremdeles en god svarprosent for denne type undersøkelser. Det har ikke vært obligatorisk å svare på alle spørsmålene i undersøkelsen. Antall respondenter (n) vil derfor variere noe fra spørsmål til spørsmål.

Tabell 1 Nøkkeltall utvalg

Utvalg	Antall	Prosent
Bruttoutvalg (alle tolker i Nasjonalt tolkeregister med personlig epost)	2285	100
Takket nei	14	0,6
Påbegynte	278	12,1
Ikke besvart	884	38,6
Nettoutvalg (respondenter som har besvart undersøkelsen i sin helhet)	1121	49,0
Feltperiode	30.10.2023 – 20.11.2023 – tre uker	
Innsamlingsmetode	Questback: Invitasjoner per e-post og sms	

Når det gjelder utvalgets representativitet, ser vi noen tydelige forskjeller mellom mottakerne av undersøkelsen som gruppe (bruttoutvalget, det vil si alle tolker i Nasjonalt tolkeregister) og respondentene som besvarte undersøkelsen (nettoutvalget).

Tabell 2 viser at det er skjevheter knyttet til tolkenes kvalifikasjonskategori. Med kvalifikasjonskategori mener vi hvilke(t) av de offentlige kvalifiseringstilbudene den enkelte

⁴ For fremgangsmåte, se Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. The journal of positive psychology, 12(3), s. 297-298.

tolk har gjennomført. Tolker med statsautorisasjon og/eller bachelorgrad i tolking (kategori A-C i Nasjonalt tolkeregister) er overrepresentert blant respondentene, mens tolker med tolkeutdanning (kategori D) og tolker med tospråkstest (kategori E i Nasjonalt tolkeregister) er underrepresentert. Tolker med flere tolkespråk med ulik kvalifikasjonskategori er her oppført med sin høyeste kvalifikasjon.

Tabell 2 Frafallsskjevhet. Bruttoutvalg og nettoutvalg etter kvalifikasjonskategori

Kvalifikasjonskategori	Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Avvik i prosentpoeng
I alt	100	100	
Kategori A-C	23,8 (544)	31,0 (347)	7,2
Kategori D	34,0 (778)	32,6 (365)	-1,4
Kategori E	42,1 (963)	33,4 (374)	-8,7
Ikke oppgitt		3,1 (35)	
Antall	2285	1121	

Ser vi på tolker etter språkgruppe, er thai, engelsk, albansk, portugisisk, fransk, norsk tegnspråk og nordiske språk overrepresentert blant respondentene. På den andre siden er kurdiske språk, pakistanske og indiske språk, arabisk og somali noe underrepresentert blant respondentene. Når det gjelder de andre språkgruppene er skjevheten under 20 prosent avvik mellom alle tolkene i registeret og respondentene i denne undersøkelsen. Den geografiske fordelingen er tilnærmet lik blant respondentene som for tolkene i registeret.

Behandlingsgrunnlag og personvern

I invitasjonen ble tolkene informert om prosjektets formål og at det var frivillig å delta i undersøkelsen. De som ikke ønsket å delta i undersøkelsen, kunne avstå fra dette ved å la være å besvare undersøkelsen. Tolkene ble også informert om at de kunne ombestemme seg underveis. Så lenge en ikke har trykket «send inn» til slutt i spørreskjemaet, er ikke svar blitt lagret og en vil ikke ha deltatt i undersøkelsen. Alle respondentene ble også informert om muligheten til når som helst å kunne trekke sitt samtykke tilbake, uten å oppgi grunn. I slike tilfeller vil alle personopplysninger også bli slettet. Behandlingsgrunnlaget for prosjektet er personvernforordningens artikkel 6, nummer 1, bokstav a og e.

I invitasjonen ble tolkene informert om at deres opplysninger bare ville brukes til prosjektets formål, og at alle personopplysninger ville behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Respondentene kunne velge om de ville gi samtykke til at opplysninger om deres tolkespråk ble innhentet fra Nasjonalt tolkeregisteret, og om de ønsket å oppgi kvalifikasjonskategori, fylke og hvilket år det begynte å jobbe som tolk. De som ikke har samtykket til innhenting av tolkespråk fra registeret og/eller som ikke har oppgitt andre bakgrunnsopplysninger inngår dermed ikke i analyser med disse variablene. Videre fikk alle inviterte informasjon om at datamaterialet med personopplysninger ville anonymiseres ved prosjektets slutt. Samtidig ville de anonymiserte opplysningene bli lagret hos IMDi for å kunne gjenbrukes til videre forskning på tolkers kapasitet og tilgjengelighet på ulike språk over tid.

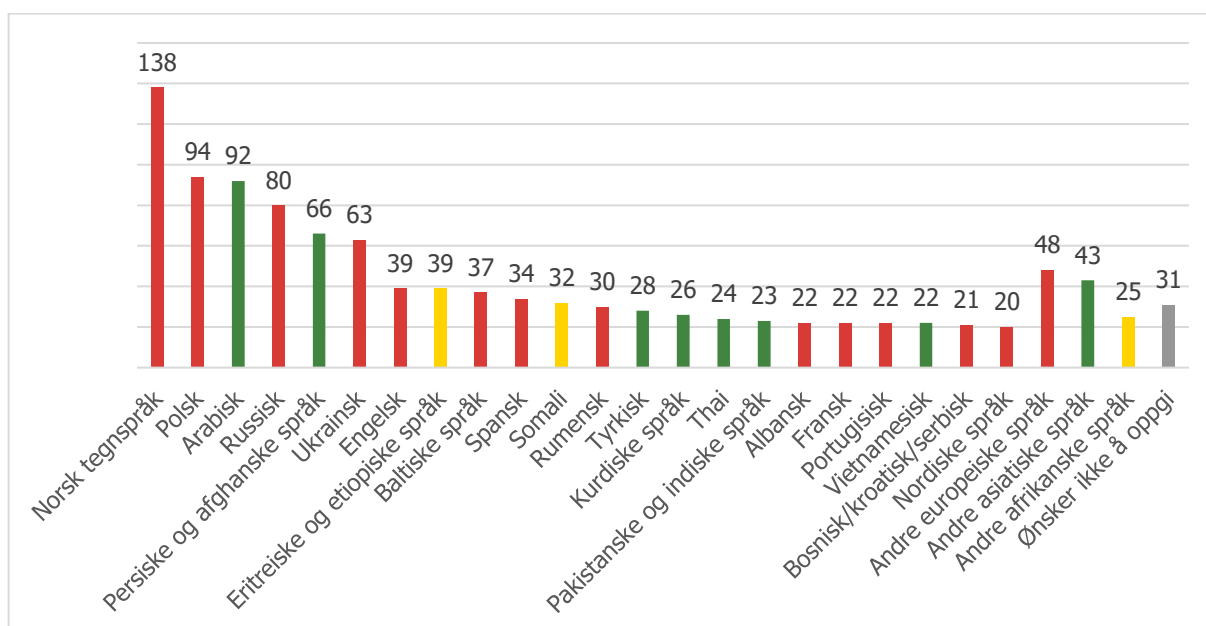
2. Tolkene i undersøkelsen

1121 tolker besvarte undersøkelsen. Tolkene ble spurt om bakgrunnsvariablene tolkespråk, kvalifikasjonskategori og bostedsfylke. I tillegg ble det stilt spørsmål om hvilket år respondentene begynte å jobbe som tolk. Av personvern hensyn, og siden det ikke er helt nødvendig for analyser av tolkers kapasitet og tilgjengelighet, ble det ikke spurt om andre kjennetegn som kjønn, alder, fødeland/landbakgrunn, morsmål/førstespråk eller etnisk opprinnelse, selv om slike opplysninger også kunne hatt en viss interesse.

Tolkespråk

Respondentene ble spurt om de samtykket til at opplysninger om tolkespråk ble innhentet fra Nasjonalt tolkeregister. 1 090 respondenter samtykket til dette. 31 av respondentene samtykket ikke. Av hensyn til personvern er språk med færre enn 20 respondenter, og språk med stor grad av overlapp blant tolker, samlet i språkgrupper. Figur 2.1 viser fordelingen av tolker på disse 25 språkgruppene. I figurer og analyser der tolkespråk inngår, benyttes språkgruppe som variabel.

318 av tolkene uttrekket fra Nasjonalt tolkeregister sto oppført med flere tolkespråk. I analysene har disse tolkene blitt kategorisert med ett «primærtolkespråk». Primærtolkespråket definerer vi som det tolkespråket vedkommende er høyest kvalifisert i. Enkelte tolker er oppført med samme kvalifikasjonskategori på to eller flere tolkespråk. Disse har vi valgt å kategorisere med språket vedkommende først ble registrert med som primærtolkespråk. Slik knyttes hver tolk til kun én språkgruppe i de språkvis analysene.

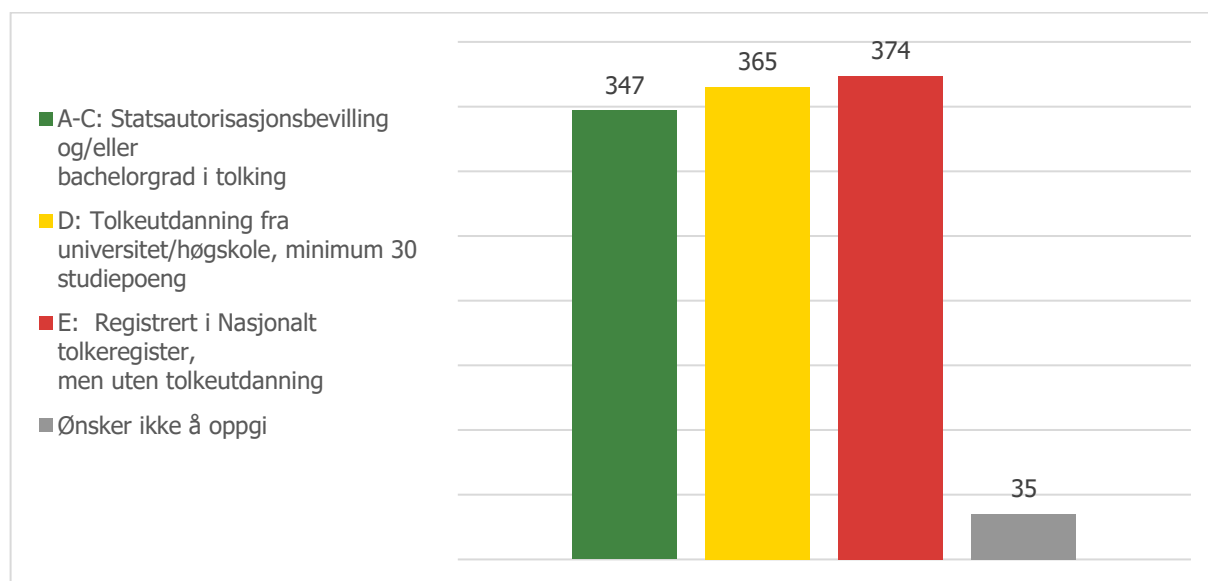

Figur 2.1 Antall tolker etter språkgruppe (n=1121)

Europeiske språk er markert med rød søyle i figur 2.1, asiatiske språk med grønn søyle, og afrikanske språk med gul søyle. Den største språkgruppen i undersøkelsen er tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk. Deretter følger polsk, arabisk, russisk, persiske og afghanske språk, og ukrainsk. Språkgruppene «andre europeiske språk», «andre asiatiske språk» og «andre afrikanske språk» inkluderer tolker på et nokså stort antall ulike språk, og det er mer problematisk å generalisere for disse språkgruppene enn de øvrige da variasjonen innad i oppdragsmengde, kapasitet og øvrige forhold kan være stor.

Kvalifikasjoner

Respondentene kunne oppgi sine tolkefaglige kvalifikasjoner i form av autorisasjonsbevilling, tolkeutdanning og/eller tospråklig prøve og kurs i tolking.

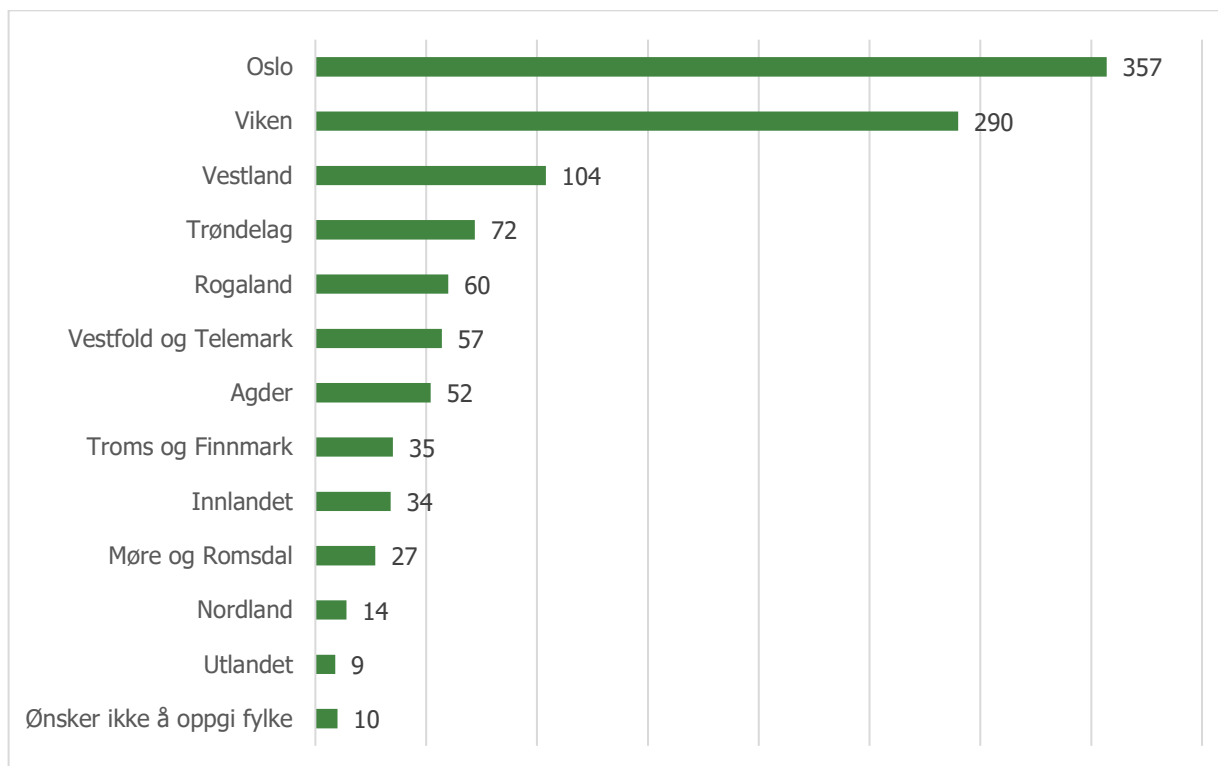

Figur 2.2 Antall tolker etter kvalifikasjonskategori (n=1121)

31 prosent av respondentene har bevilling som statsautorisert tolk og/eller bachelorgrad i tolking fra universitet/høgskole. I Nasjonalt tolkeregister er statsautoriserte tolker med bachelorgrad i tolking oppført i registerets høyeste kategori (A). I kategori B finner vi statsautoriserte tolker med kortere tolkeutdanning, og tolker med bachelorgrad i tolking, men uten autorisasjonsbevilling. I kategori C er statsautoriserte tolker uten tolkeutdanning oppført. Fordi statsautorisasjonsprøven i tolking dekker et begrenset antall språk per år og er en krevende prøve, og bachelorutdanningen i tolking er relativt ny, er det nokså få tolker i hver av de tre kategoriene. Vi analyserer derfor svarene fra tolker i kategori A-C samlet. 33 prosent av respondentene oppgir å ha tolkeutdanning med et omfang mellom 30 og 175 studiepoeng, som gir oppføring i kategori D i Nasjonalt tolkeregister. 33 prosent av respondentene oppgir at de ikke har tolkeutdanning. Disse er oppført i registerets laveste kvalifikasjonskategori (E). Noen få respondenter (3 prosent) ønsket ikke å oppgi kvalifikasjonskategori.

Bosted

Respondentene fikk spørsmål om hvilket fylke de er bosatt i. Ettersom bosted i kombinasjon med opplysninger om tolkespråk og/eller kvalifikasjonskategori for enkelte kan være identifiserende, var det på dette spørsmålet valgfritt om man ville oppgi fylke.

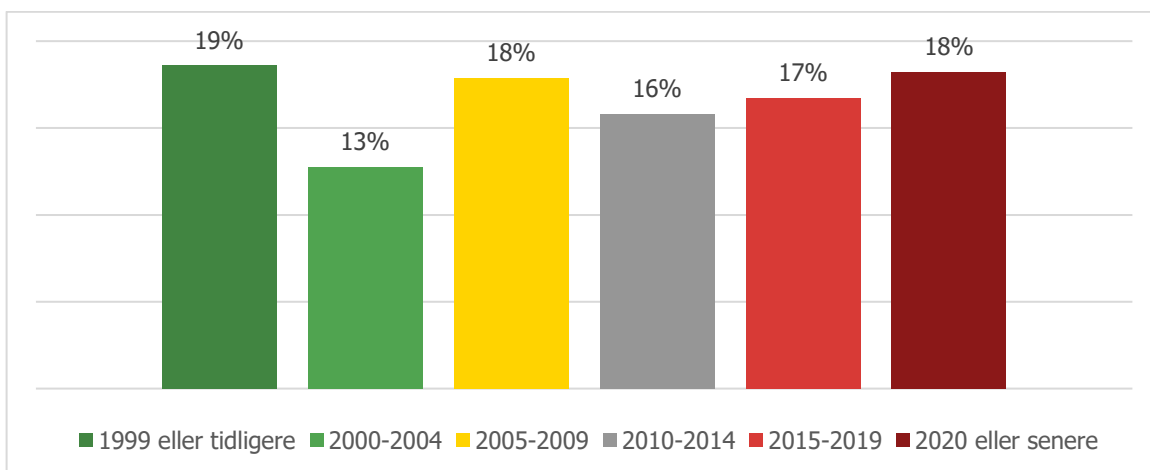
Figur 2.3 Antall tolker etter fylke (n=1121)

32 prosent av respondentene er bosatt i Oslo, og 26 prosent er bosatt i Viken. 8 prosent av respondentene er bosatt ellers på Østlandet (Innlandet, Vestfold og Telemark), 19 prosent på Sør- og Vestlandet (Agder, Rogaland og Vestland), 9 prosent i Midt-Norge (Trøndelag, Møre og Romsdal), og 4 prosent i Nord-Norge (Nordland, Troms og Finnmark). 2 prosent er enten bosatt i utlandet eller har ikke ønsket å oppgi bosted.

Sammenlignet med befolkningssammensetningen i Norge generelt, er tolker i større grad enn den øvrige befolkningen bosatt i Oslo. Andelen tolker som er bosatt i Viken svarer til folketallet, mens tolker utgjør en lavere prosent sett i forhold til folketallet i andre fylker.

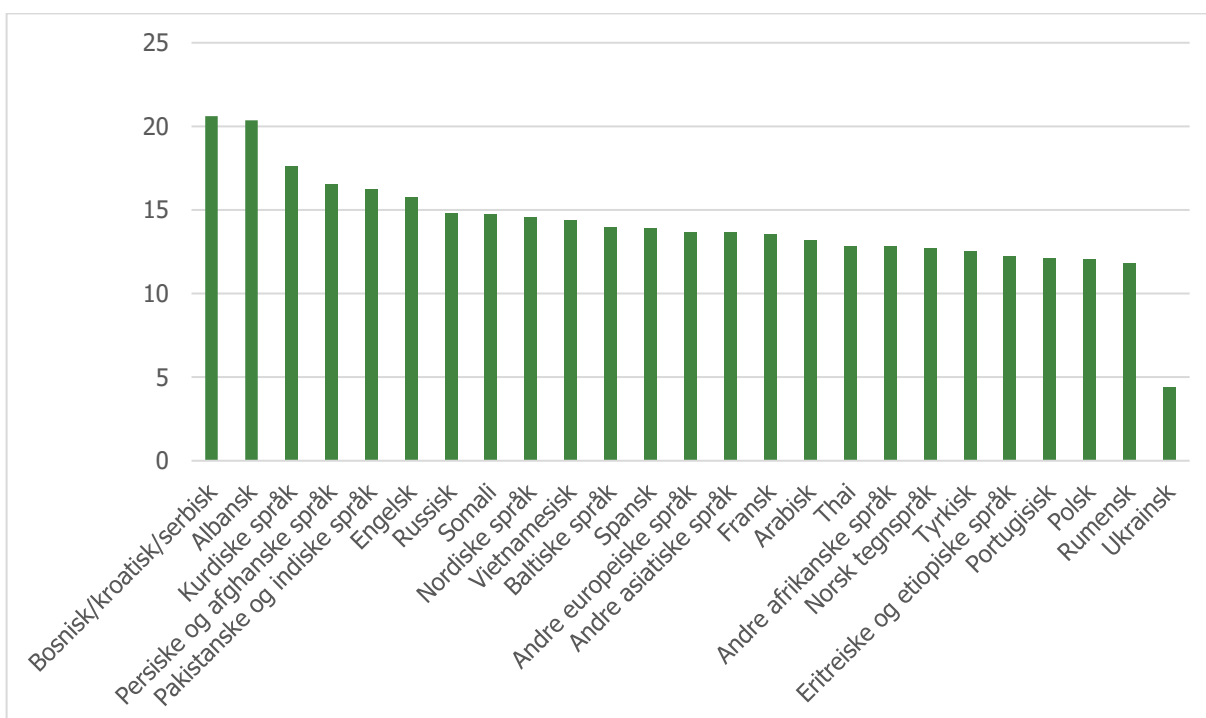
Erfaring

Nytt i årets undersøkelse var spørsmål om hvor lenge man har jobbet som tolk, hvor respondentene ble bedt om å oppgi hvilken periode de begynte å jobbe som tolk.

Figur 2.4 Andel tolker etter erfaring som tolk (n=1113)

Nesten en femtedel av tolkene som besvarte undersøkelsen har jobbet som tolk i over 25 år, fra 1999 eller tidligere. En omtrent like stor andel av respondentene begynte å jobbe som tolk i 2020, og har dermed svært kort erfaring i yrket. Vi finner imidlertid også noen variasjoner mellom språkgruppene når det kommer til hvor lang erfaring tolkene har fra yrket.

Figur 2.5 Gjennomsnittlig antall års tolkeerfaring fordelt på språkgrupper (n=1083)

Tolkene med ukrainsk som tolkespråk skiller seg ut med å ha desidert kortest erfaring i tolkeyrket, i gjennomsnitt 4,4 år. Tolkene med bosnisk/kroatisk/serbisk/montenegrinsk og albansk som tolkespråk, er de språkgruppene som har gjennomsnittlig lengst erfaring med i overkant av 20 år. For de fleste språkgrupper ser det ut til å være en viss sammenheng mellom når tolkebehovet oppsto og gjennomsnittlig erfaring. Norsk tegnspråk skiller seg imidlertid ut

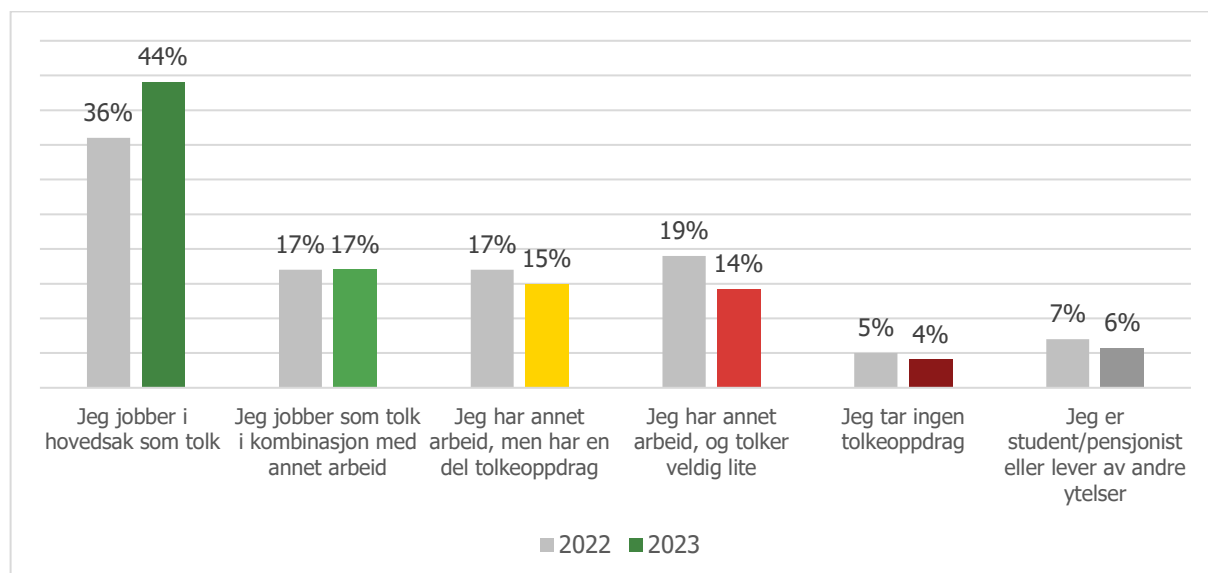
med at behovet har vært stabilt svært lenge samtidig som gjennomsnittlig tolkeerfaring i denne språkgruppen er i den nederste tredjedelen sammenlignet med øvrige språk. Dette kan tyde på at det er en større gjennomtrekk av tegnspråktolker enn av tolker på andre språk.

3. Tolkenes arbeidssituasjon

I undersøkelsen ble tolkene bedt om å beskrive sin tilknytning til tolkeyrket, anslå hvor stor andel av sin årsinntekt de har fra tolking, og anslå antall timer de utfører tolking per uke. Videre ble tolkene bedt om å gi opplysninger om sine tolkeoppdrag for samme uke som de besvarte undersøkelsen og de to påfølgende ukene. Disse fire temaene kan samlet si noe om tolkenes arbeidssituasjon i dag, og det var også det temaet som i størst grad ble omtalt av tolkene i svar på det åpne spørsmålet til sist i undersøkelsen.

Tilknytning til tolkeyrket

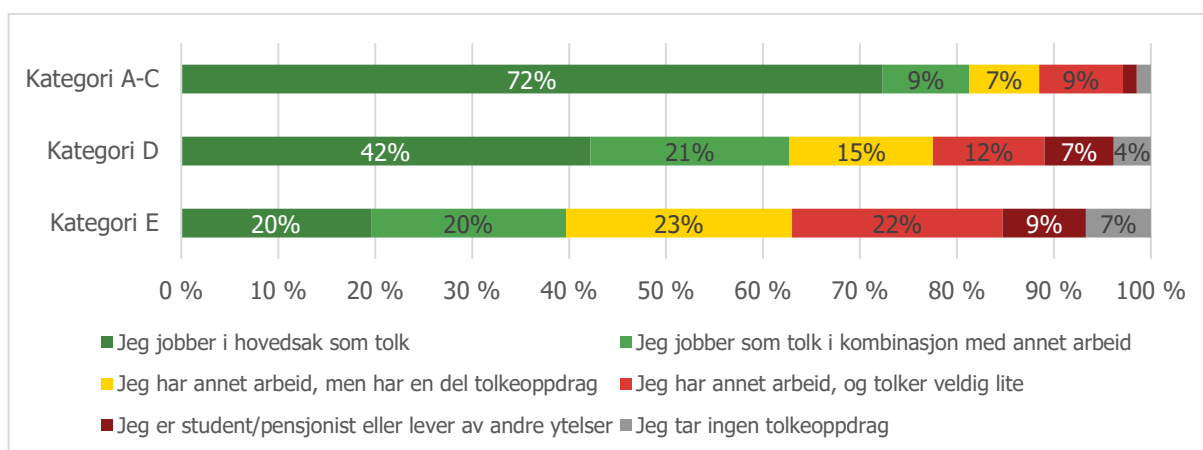
For å kartlegge tolkenes tilknytning til tolkeyrket, ble tolkene bedt om å svare på om de i hovedsak jobber som tolk, om de kombinerer tolking med annet arbeid, eller om de primært lever av annet arbeid eller andre inntektskilder.

Figur 3.1 Tilknytning til tolkeyrket (n=1147 for 2022, n=1120 for 2023)

På dette spørsmålet har det vært en positiv endring fra 2022 til 2023 i hvor stor andel av respondentene som oppgir at de i hovedsak jobber som tolk, fra 36 prosent i 2022 til 44 prosent i 2023. En tredjedel av respondentene (32 prosent) oppgir i år at de jobber som tolk i kombinasjon med annet arbeid, mens en fjerdedel (24 prosent) tolker veldig lite eller ingenting.

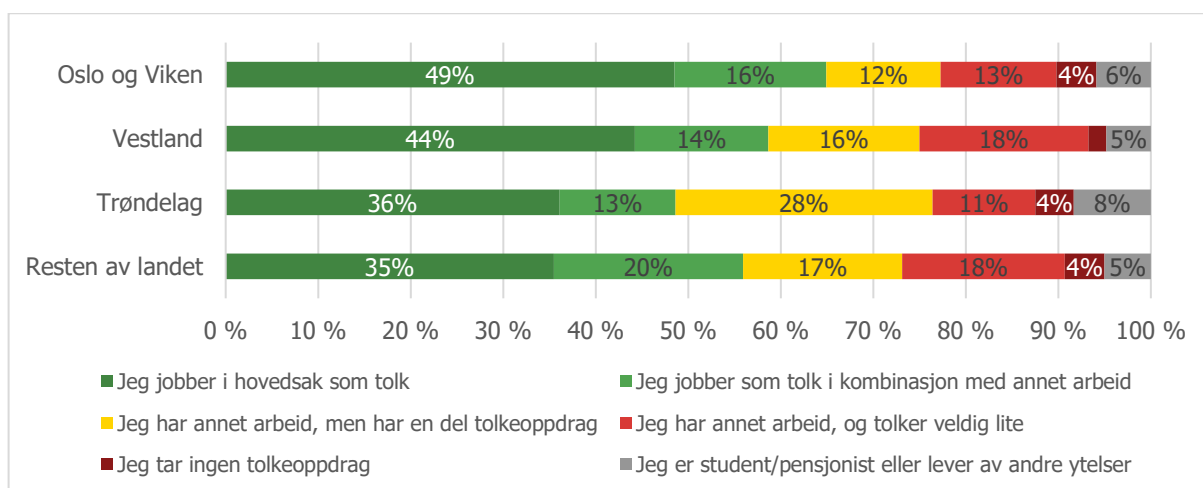
Hvis vi ser nærmere på tolkenes tilknytning til tolkeyrket i lys av kvalifikasjoner, ser vi i 2023 som i 2022 at de høyt kvalifiserte tolkene har en sterkere yrkestilknytning enn de med lavere kvalifikasjoner.

Figur 3.2 Tilknytning til tolkeyrket etter kvalifikasjonskategori (n=1085)

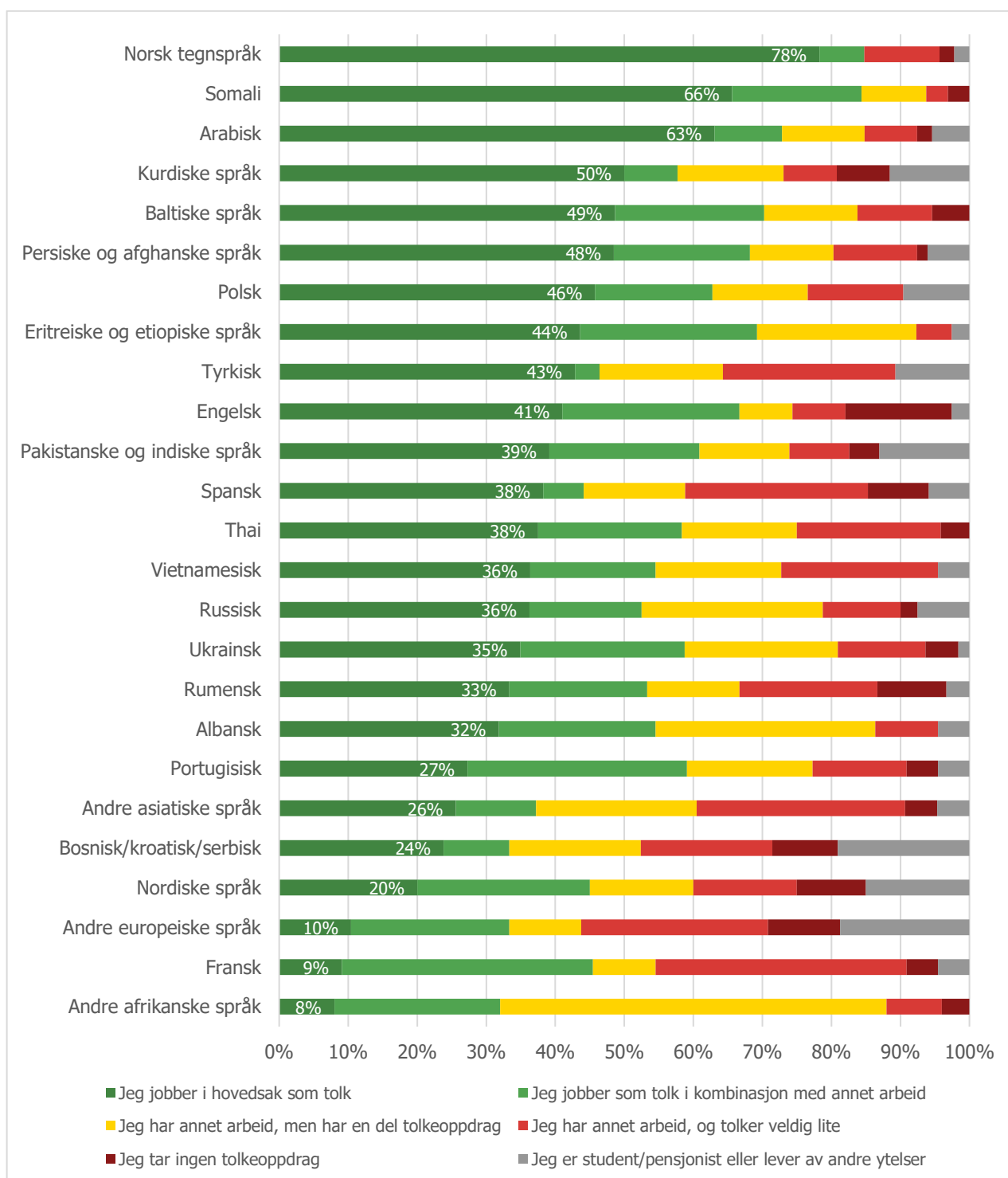
Blant tolkene med statsautorisasjonsbevilgning og/eller bachelorgrad i tolking, jobber 72 prosent i hovedsak som tolk, og bare 11 prosent oppgir å tolke lite eller ikke i det hele tatt. Blant de lavest kvalifiserte tolkene i kategori E, oppgir derimot kun en femtedel at de i hovedsak jobber som tolk, og over to femtedeler av tolkene at de tolker lite eller ikke i det hele tatt.

For alle kvalifikasjonskategorier er det en økning i hvor stor andel av tolkene som i hovedsak jobber som tolk sammenlignet med 2022. Det er også for alle kategorier en nedgang i andelen i hver kategori som svarer at de ikke tar tolkeoppdrag i det hele tatt. Den positive utviklingen i tolkenes tilknytning til tolkeyrket som figur 3.1 viser, gjør seg altså gjeldende innen alle kvalifikasjonskategoriene i registeret. Når det gjelder geografisk fordeling finner vi også noe variasjon.

Figur 3.3 Tilknytning til tolkeyrket etter region (n=1102)

Blant tolker i Oslo og Viken oppgir halvparten at de i hovedsak jobber som tolk, i Vestland fylke gjelder dette nesten halvparten av tolkene, mens det i Trøndelag og resten av landet ligger rett i overkant av en tredjedel. Forskjellene i yrkestilknytning er imidlertid langt større når man fordeler tolkene etter språkgruppe.

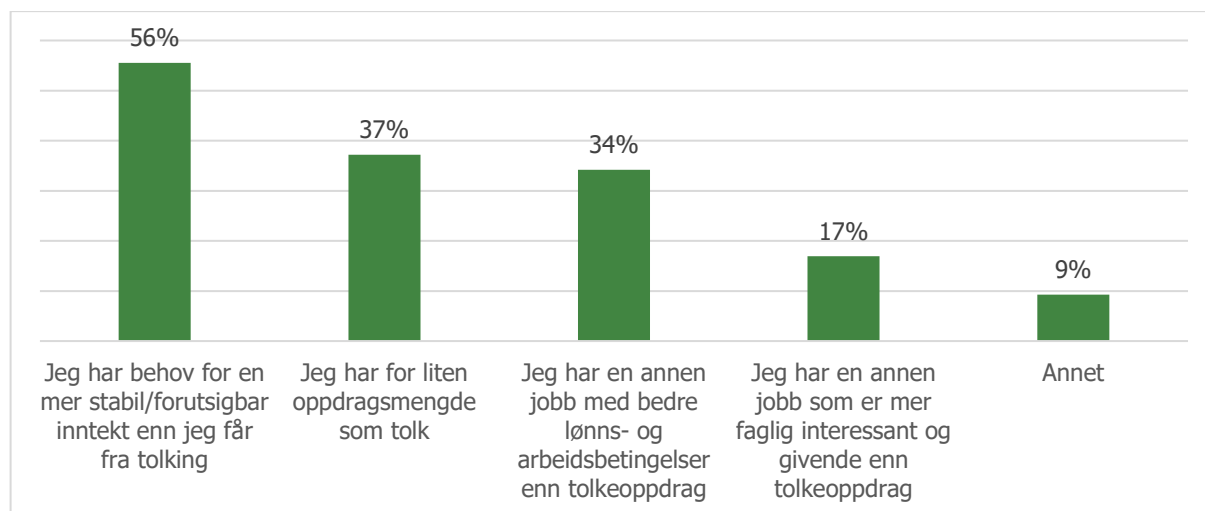
Figur 3.4 Tilknytning til tolkeyrket etter språkgruppe (n=1090)

Andelen av tolkene som oppgir at de i hovedsak jobber som tolk, varierer fra over 75 prosent på norsk tegnspråk og over 60 prosent på arabisk og somali, til under 10 prosent på fransk og i språkgruppene «andre europeiske språk» og «andre afrikanske språk» som inneholder mange språk med relativt liten oppdragsmengde og et lite antall tolker.

Når det gjelder ukrainsk og russisk jobber bare om lag 35 prosent av tolkene i hovedsak som tolk, til tross for de store flyktningsankomstene fra Ukraina de siste to årene. Rapporten Tolkemonitor SPRÅK har beregnet større tolkebehov og lavere tolkedekning på russisk og ukrainsk enn på arabisk, somali og norsk tegnspråk i 2023. Det er derfor bekymringsfullt at offentlige organer ikke i større grad benytter seg av kapasiteten til de kvalifiserte tolkene på ukrainsk og russisk.

Når det gjelder norsk tegnspråk, er dette språket hvor den høyeste andelen av tolkene svarer at de i hovedsak jobber som tolk, til tross for at det er beregnet nokså lav oppdragsmengde per tolk på dette språket i Tolkemonitor SPRÅK. En mulig forklaring på den høye andelen av tolkene som svarer at de i hovedsak jobber som tolk på norsk tegnspråk, er at det var i 2023 at Nasjonalt tolkeregister åpnet for oppføring av tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk. Det er mulig at det er de som jobber som tolk som først og fremst registrerer seg, og at kvalifiserte tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk som tolker lite eller har sluttet i yrket ikke har søkt oppføring i Nasjonalt tolkeregister. Videre er det trolig at noe av forklaringen kan knyttes til lengre gjennomsnittlig oppdragsvarighet i tolkeoppdragene på norsk tegnspråk, særlig når det gjelder tolkeoppdrag med tolking for døvblinde og personer med kombinert syns- og hørselsnedsettelse.

De tolkene som oppga å ha annet arbeid i tillegg til eller i stedet for tolking, ble spurt om årsaken til dette. Det var mulig å krysse av for flere årsaker.

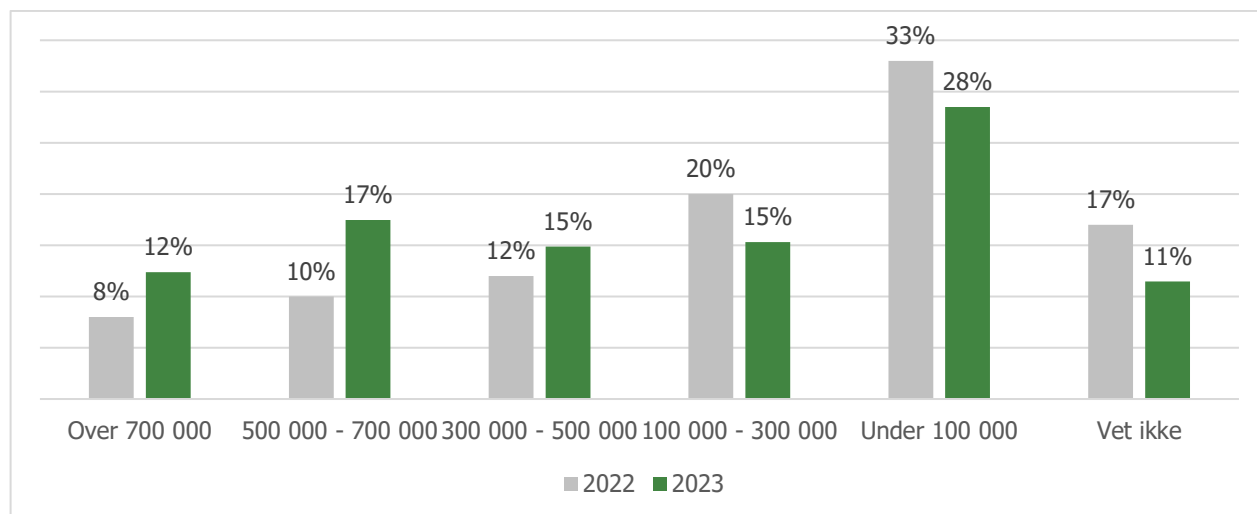

Figur 3.5 Årsaker til at man har annet arbeid i tillegg til eller i stedet for tolking (n=562)

Den vanligste årsaken til at tolker har annet arbeid, er behov for en mer stabil/forutsigbar inntekt enn den de får fra tolking. Nesten like vanlig er for liten oppdragsmengde som tolk, og annet arbeid med bedre lønns- og arbeidsbetingelser enn tolkingen. Kun en sjettedel av de tolkene som har annet arbeid oppgir at en av grunnene er at de har en annen jobb som de faglig sett liker bedre enn tolking.

Inntekt fra tolking

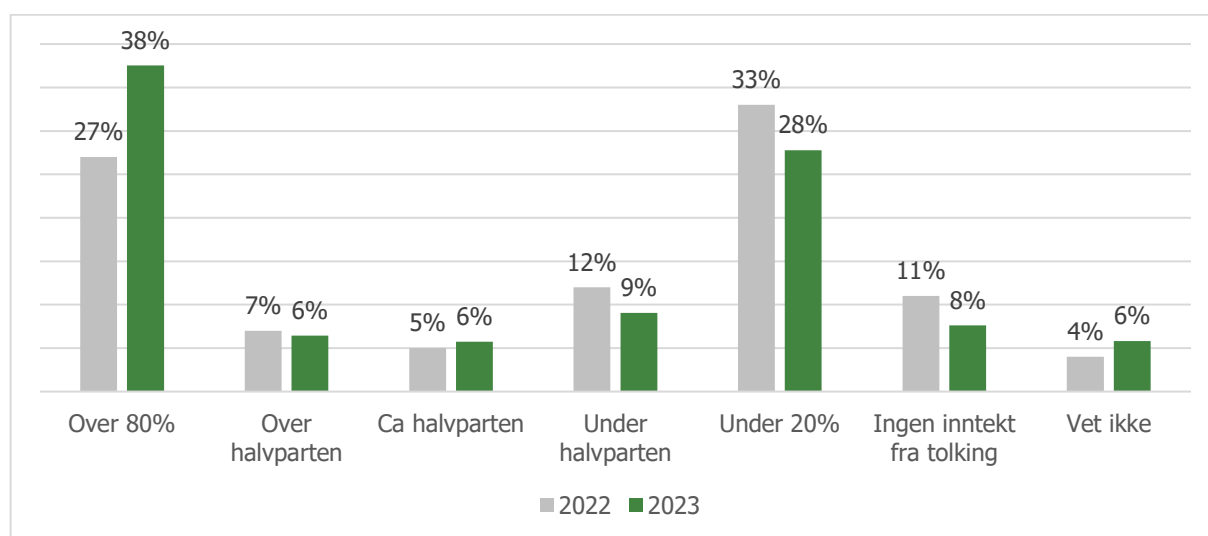
Tolkene ble spurt om å anslå forventet brutto årsinntekt fra tolking i 2023.

Figur 3.6 Forventet årsinntekt fra tolking (n=1116)

Svarene viste gjennomgående en moderat økning i anslått inntekt fra 2022. Rett under 30 prosent av tolkene oppgir en forventet årsinntekt på over 500 000 kroner fra tolking, en økning fra vel 20 prosent i 2022. Med tanke på at tolkeyrket for de fleste er et frilansyrke, må dette fremdeles sies å være gjennomgående lave inntekter for de fleste.

I underkant av 30 prosent av tolkene oppgir også i år at de forventer å tjene under 100 000 kroner på tolkeoppdrag i 2023. Dette viser at det for et stort antall tolker er tolkeyrket også i år noe som gir relativt lav inntekt, selv om utviklingen fra 2022 til 2023 er positiv. For å fange opp inntektssituasjonen for tolker mer helhetlig ble respondentene også bedt om å anslå hvor stor andel av samlet årsinntekt i 2023 de forventer at vil komme fra tolkeoppdrag.

Figur 3.7 Forventet andel av årsinntekt fra tolking (n=1116)

Nesten 40 prosent av tolkene oppgir i 2023 tolking som sin hovedinntektskilde, det er også her en markant økning fra 2022. Nesten like mange (36 prosent) svarer at de ikke har inntekt fra tolking eller at tolking står for så lite som under 20 prosent av årsinntekten. I løpet av bare et år ser vi imidlertid en relativt stor positiv forskyvning til at tolking utgjør en større andel av årsinntekten for flere av tolkene i Nasjonalt tolkeregister.

Ser vi figurene 3.6 og 3.7 i sammenheng, finner vi at syv av ti med over 80 prosent av årsinntekten fra tolkearbeid, tjener over 500 000 kroner i året, noe som er en økning fra 2022 (da var det seks av ti). 20 prosent svarer at de har en inntekt på mellom 300 000 og 500 000, som er under medianinntekten i Norge.⁵ 8 prosent at de som oppgir at tolking står for mesteparten av årsinntekten svarer at de tjener under 300 000 kroner i året. Dette viser at tolkeyrket er et lavtlønnet yrke også for vel en fjerdedel av de som har tolking som sin hovedbeskjeftigelse.

En rekke tolker skrev utfyllende om at honorarsatsene de tilbys mange steder er svært lave, og at det er behov for bedre lønns- og arbeidsbetingelser dersom de skal tolke mer enn de gjør i dag og/eller bli værende i yrket over tid. De beskriver videre at de ofte takker nei til oppdrag med lave honorarsatser til tross for at de har ledig kapasitet:

«Trives godt å jobbe som tolk, synes at en del oppdrag er ganske dårlig betalt, latterlig lav sats. Jeg avslår regelmessig oppdrag hvor satsen er elendig» (tolk i språkgruppen persiske og afghanske språk med lang erfaring i yrket)

«Noen telefonoppdrag betaler 300-400 og dette er for lite til at folk gidder» (tolk i språkgruppen andre europeiske språk, begynte som tolk etter 2020)

«Hadde ønsket at noen private aktører kunne visse litt mer respekt til sine tolker. Får av og til tilbud som er så dårlig betalt at det er skammelig» (tolk i fransk med lang erfaring i yrket)

Flere skrev også at de ønsket mer stabilitet eller muligheter for faste eller midlertidige heltids- eller deltidsstillinger som tolk. Dette gjelder særlig tolker som er nye i yrket og lavt kvalifiserte, og tolker som i dag er i annet arbeid. Flere av disse er opptatt svake sosiale rettigheter:

«Jeg liker jobben som tolk, men har mistet motivasjonen siden det er dårlig betingelse for frilanser. For eks. har man ikke rett på sykepenger ellers dårlig betaling» (tolk i annet arbeid som tolker veldig lite per i dag, bosatt i Agder)

«Ønsker at tolken skal ha muligheten til å ha sykemeldinger, sommerferier og bedre tilsvarende rettigheter på samme måte som alle de andre yrker har i Norge. Dette savner jeg!» (tolk i arabisk, jobber i hovedsak som tolk, bosatt i Viken)

⁵ Medianinntekten i Norge var 608 000 kr i 2023.

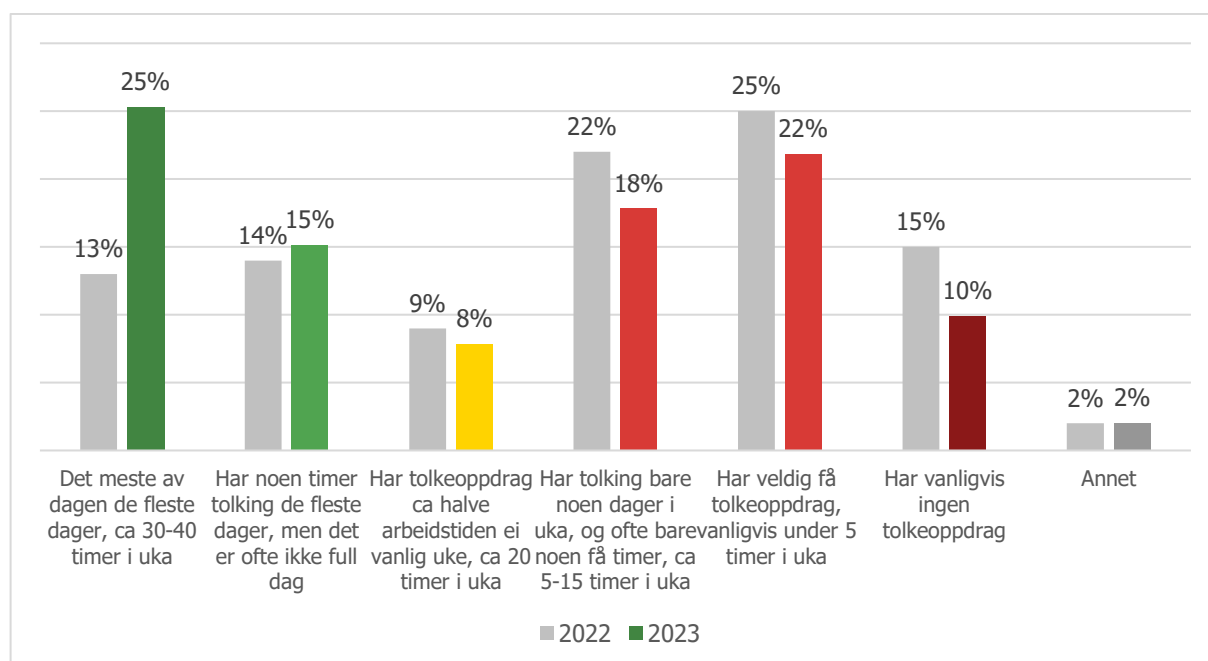
Et annet problem som tas opp både av tolker som i hovedsak jobber som tolk, og av de som jobber som tolk i kombinasjon med annet arbeid, er inntektstap ved avlysning av oppdrag. Dette gjelder både i situasjoner hvor tolker ikke honoreres i det hele tatt ved avlysning få dager i forveien, og situasjoner hvor lange tolkeoppdrag bortfaller og kompensasjonen kun utgjør en svært liten andel av den bestilte tiden.

«Skulle ønske at tolken ikke måtte hele tiden måtte slåss for å få betalt for oppdragene ved bortfall eller forkortelse av oppdragene kort tid før oppdraget. Som tolk så setter man av tiden og sier nei til andre oppdrag, men så blir det endring og det blir tolken som trekker det korteste strået. Domstolene med andre er verst, [men alle har ulike regler for dette]. Det å måtte hele tiden navigere innenfor forskjellig praksis sliter på tolken. Jeg etterlyser bedre regelverk, og at [det sliter på] å måtte hele tiden møte utfordringene ved å argumentere for den ene og den andre om hvorfor vi bør ha betalt for oppdrag som blir avlyst rett før oppmøte» (tolk i tyrkisk med lang erfaring)

Alt i alt viser svarene på både flervalgsspørsmålene og det åpne spørsmålet at tolkene opplever stor grad av usikkerhet knyttet til inntekt, og at både regelverkene hos ulike virksomheter, den store variasjonen i lønns- og arbeidsbetingelser mellom sektorer og virksomheter, og øvrige forhold opplevs som en belastning for mange tolker.

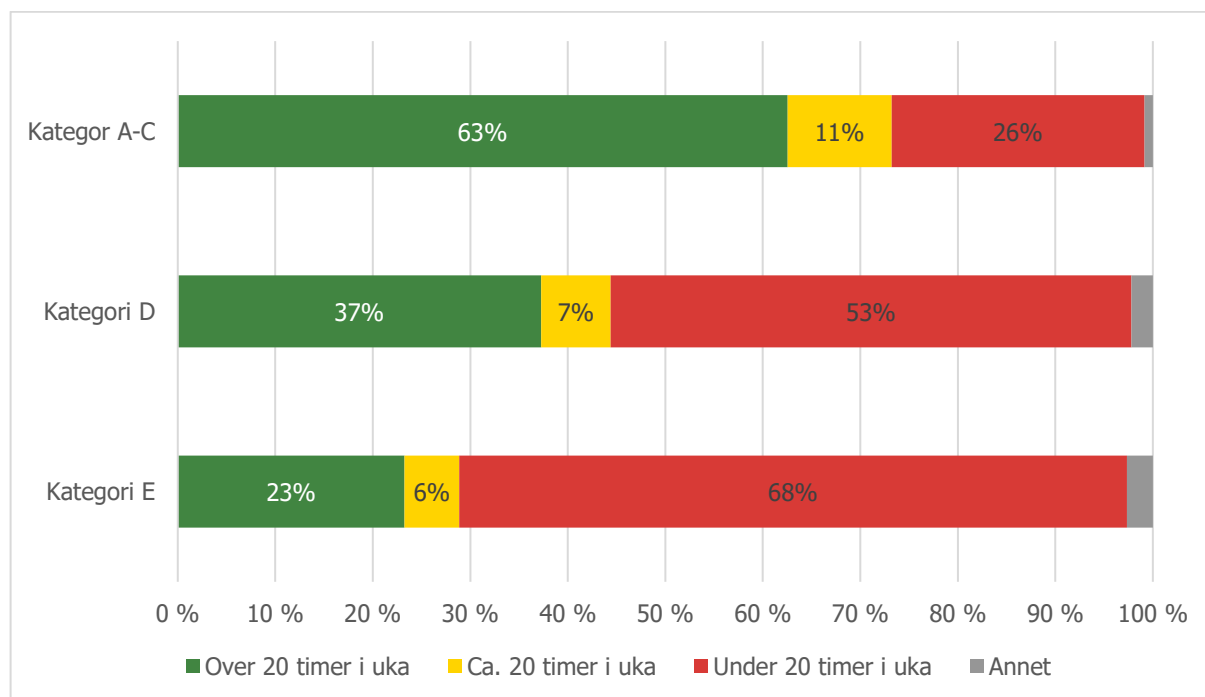
Tolkenes arbeidsmengde

For å kartlegge tolkenes nåværende arbeidsmengde nærmere, ble det stilt spørsmål om hvor mye man tolker i løpet av en vanlig uke.

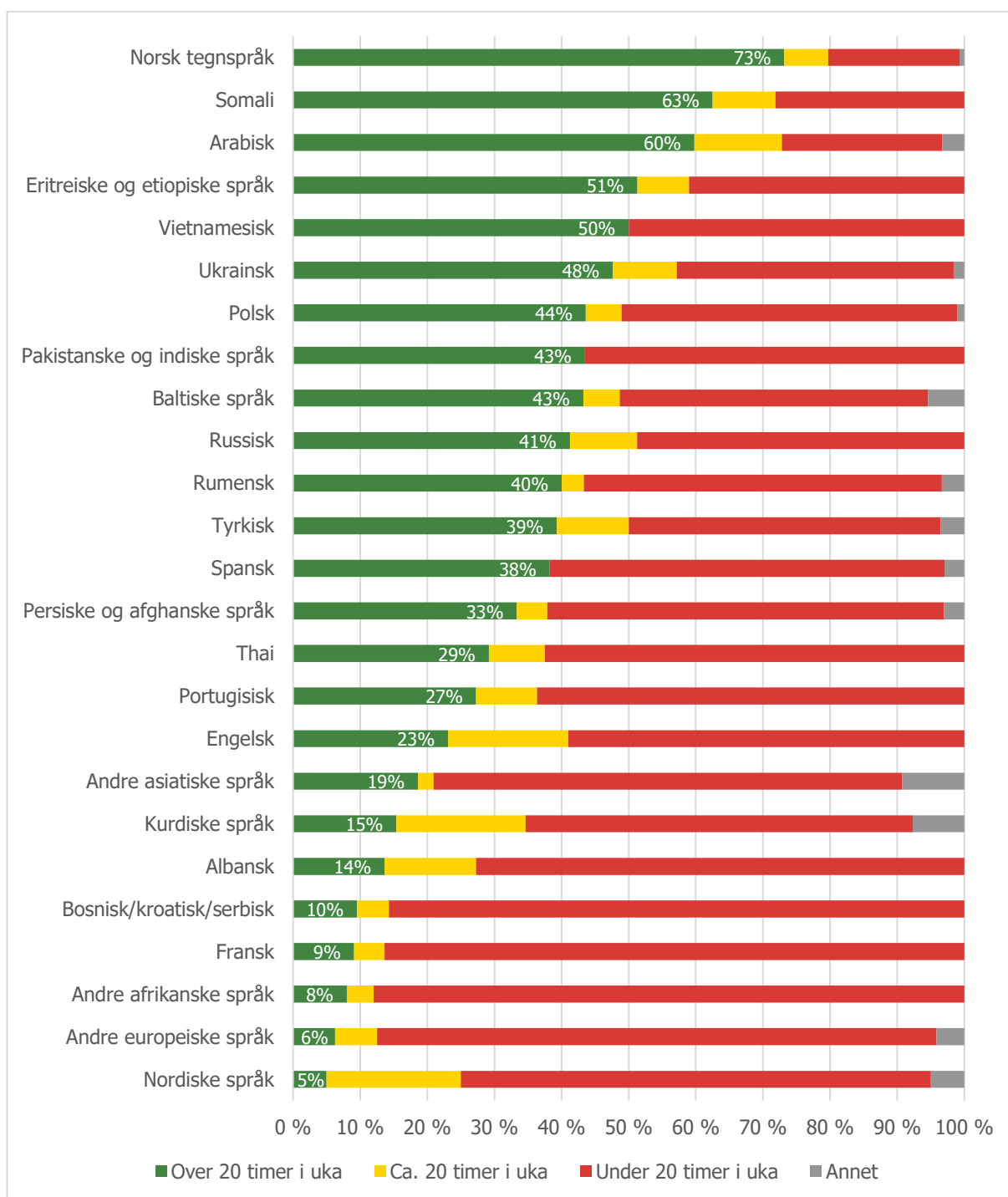
Figur 3.8 Hvor mye tolker du i løpet av en vanlig uke? (n=1121)

To femtedeler av respondentene (40 prosent) svarer i 2023 at de tolker mer enn halve arbeidstiden, enten det meste av dagen de fleste dager, eller noen timer de fleste dager, men ofte ikke full dag. Dette er en markant positiv økning fra 2022, hvor kun vel en fjerdedel (27 prosent) svarte det samme. Snaut en tiendedel svarer i år som i fjor at de tolker ca. halvparten av tiden. Andelen som tolker mindre enn dette, enten ved å tolke noen dager i uken og ofte bare noen få timer, eller at de har veldig få oppdrag, har gått ned fra nesten halvparten (47 prosent) i 2022, til to femtedeler (40 prosent) i 2023. 10 prosent oppgir at de vanligvis ikke har noen tolkeoppdrag. Arbeidsmengden varierer imidlertid også i 2023 mye mellom tolker med ulike kvalifikasjoner.

Figur 3.9 Arbeidsmengde etter kvalifikasjonskategori (n=1086)

Figur 3.7 viser en at høyt kvalifiserte tolker bruker mer tid i løpet av arbeidsuken på tolkeoppdrag enn de lavt kvalifiserte tolkene. Det er imidlertid enda større ulikheter mellom ulike tolkespråk når det gjelder hvor mye tolkene jobber i løpet av en vanlig uke.

Figur 3.10 Arbeidsmengde etter språkgruppe (n=1090)

Andelen tolker som oppgir at de jobber over 20 timer i uka med tolking, varierer fra over to tredjedeler til under ti prosent, og tolkespråk ser således ut til å i langt større grad enn kvalifikasjoner predikere arbeidsmengde. Norsk tegnspråk skiller seg ut som det språket der tolkene oppgir å ha størst arbeidsmengde, etterfulgt av somali og arabisk. På disse tre språkene tolker over 60 prosent av tolkene over 20 timer i uka. I motsatt ende finner vi, som i 2022, en god del europeiske språk (albansk, bosnisk/kroatisk/serbisk, albansk, fransk, nordiske språk og språkgruppen «andre europeiske språk»), samt språkgruppen «andre

afrikanske språk». På alle disse språkene oppgir under 15 prosent av tolkene å tolke over 20 timer i uka. Figuren som helhet viser at det gjennomgående er mye ubenyttet arbeidskapasitet blant tolkene på de aller fleste språk.

I 2023 som i 2022 ser vi imidlertid at språk hvor det har vært rask økning i etterspørselen, ligger relativt sett langt lavere i kapasitetsutnyttelse enn dekningsgraden av tolker skulle tilsi. Særlig tydelig blir dette på ukrainsk og russisk. I rapporten Tolkemonitor SPRÅK for første halvår 2023 er det beregnet behov for 273 flere tolker i ukrainsk og 258 flere i russisk (s. 30). I figur 3.8 ser vi imidlertid at kun 48 prosent av tolkene i ukrainsk og 41 prosent av tolkene i russisk oppgir å tolke over 20 timer i uka. Vi antar at dette kan ha sammenheng med at en stor andel av tolkene både på russisk og særlig på ukrainsk har kommet inn i tolkeyrket i løpet av siste to år, og at det tar lengre tid enn det før offentlige organer evner å nyttiggjøre seg nykvalifiserte tolkers kapasitet. Flere av tolkene i de to språkene skriver om dette. Når noen som tidligere har vært i annet arbeid vil trappe ned for å kombinere med tolking beskriver flere at det har vært vanskelig å lykkes med å etablere seg som tolk. En av ukrainsktolkene beskriver at hun har annet arbeid, men har gått ned til 80% stilling for å kunne tolke en dag i uka, men at dette har vist seg å være vanskelig da hun ikke får nok oppdragsforespørsler:

«Jeg trodde at det var enklere å fylle opp en dag i uka med oppdrag når det er høy etterspørsel, men jeg opplever å ikke få forespørsler. Enten har oppdragsgivere nok tolker som er mer aktuelle enn meg, eller så er det ikke så stor etterspørsel i markedet» (tolk i ukrainsk, uten tolkeutdanning)

Problemstillingen med en opplevelse av at det er for mange tolker tas imidlertid også opp av tolker på andre språk som over tid har hatt stabilt svært stor etterspørsel, som for eksempel arabisk og russisk. En tolk skriver:

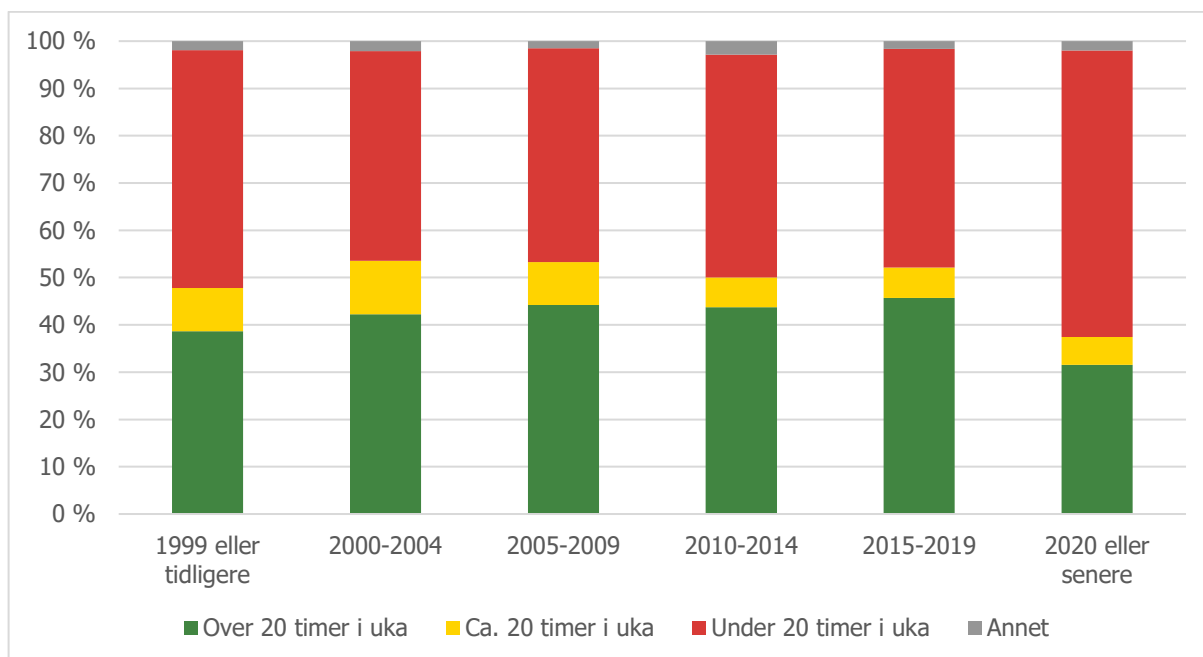
«Det er for mange tolker!!» (tolk i arabisk med over 25 års erfaring)

«Fleksibelt jobb så lenge man får oppdrag, og driver med noe annet ved siden av. Ellers usikkert jobb!» (tolk i arabisk med ca 10 års erfaring)

«Jeg vil legge til at i distriktene har kommunale ansatte og ansatte på sykehus lav kompetanse om tolkefaglige kvalifikasjoner. Det vises lite fleksibilitet. Istedenfor å flytte oppdrag 30 min frem i tid og få godkjent tolk som fremmøtetolk, foretrekker dem å bestille tolk uten offentlig godkjente kvalifikasjoner (...) Det er veldig mange oppdrag på mitt språk i Østfold. Likevel utføres mesteparten av disse av folk uten tolkeutdanning eller tospråklig test» (tolk i russisk med ca 10 års erfaring)

Med tanke på at rapporten Tolkemonitor SPRÅK angir behov for nesten 400 flere tolker i arabisk og russisk, er det paradoksalt at en stor andel av kvalifiserte tolker i disse språkene, som også er etablerte og har lang erfaring i yrket, har en opplevelse av at det er for mange tolker på deres tolkespråk.

Når vi ser på tolkenes arbeidsmengde i lys av fartstid i yrket, finner vi relativt små forskjeller.

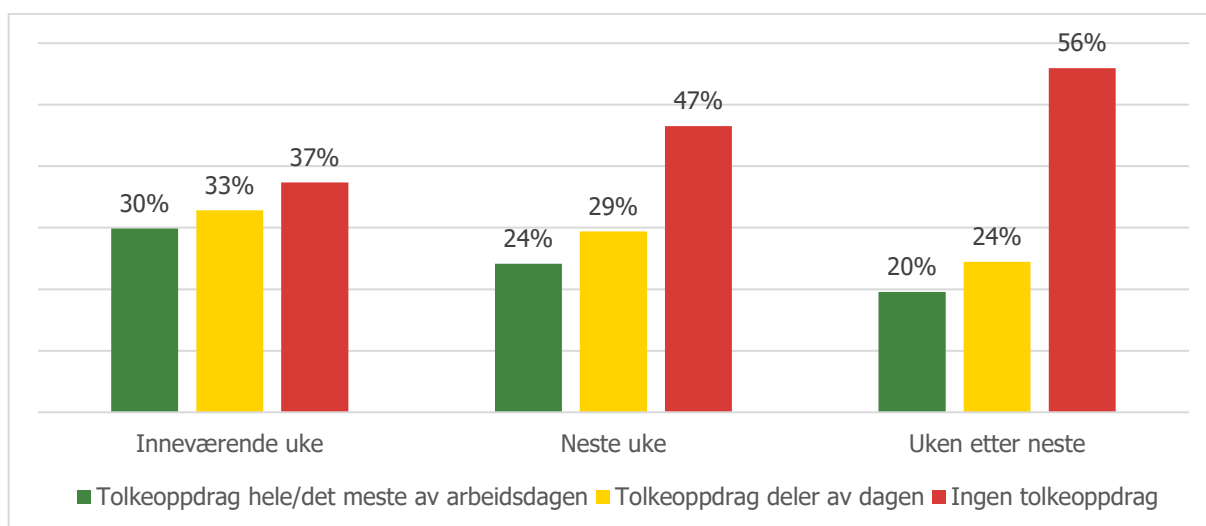
Figur 3.11 Arbeidsmengde etter erfaring i tolkeyrket (n=1113)

Blant de tolkene som oppgir å ha jobbet som tolk siden 1999 eller tidligere, er det en litt mindre andel som jobber over 20 timer i uka enn blant de som begynte å jobbe som tolk mellom år 2000 og 2019. Dette kan trolig ha sammenheng med at en del av disse tolkene er nær eller over pensjonsalder, og at en del av disse tolkene har tolkespråk hvor etterspørselen er relativt liten nå sammenlignet med tidligere. Forskjellene er imidlertid små. Den eneste gruppen som skiller seg vesentlig fra de øvrige, er de som begynte å jobbe som tolk i 2020 eller senere. I denne gruppen er det kun 32 prosent av respondentene som oppgir å tolke over 20 timer i uka. Særlig med tanke på at de fleste av disse har tolkespråk hvor etterspørselen er så stor at språkene deres har blitt prioritert til kvalifiseringstilbud i tolking disse årene, er denne andelen lavere enn man kanskje kunne forvente. Det tyder igjen, som også ble tatt opp i den språkvisen analysen i forbindelse med figur 3.10, på at det tar tid for nykvalifiserte tolker å etablere seg i yrket også på språk hvor etterspørselen er stor.

Kapasitetsutnyttelse hos tolkene

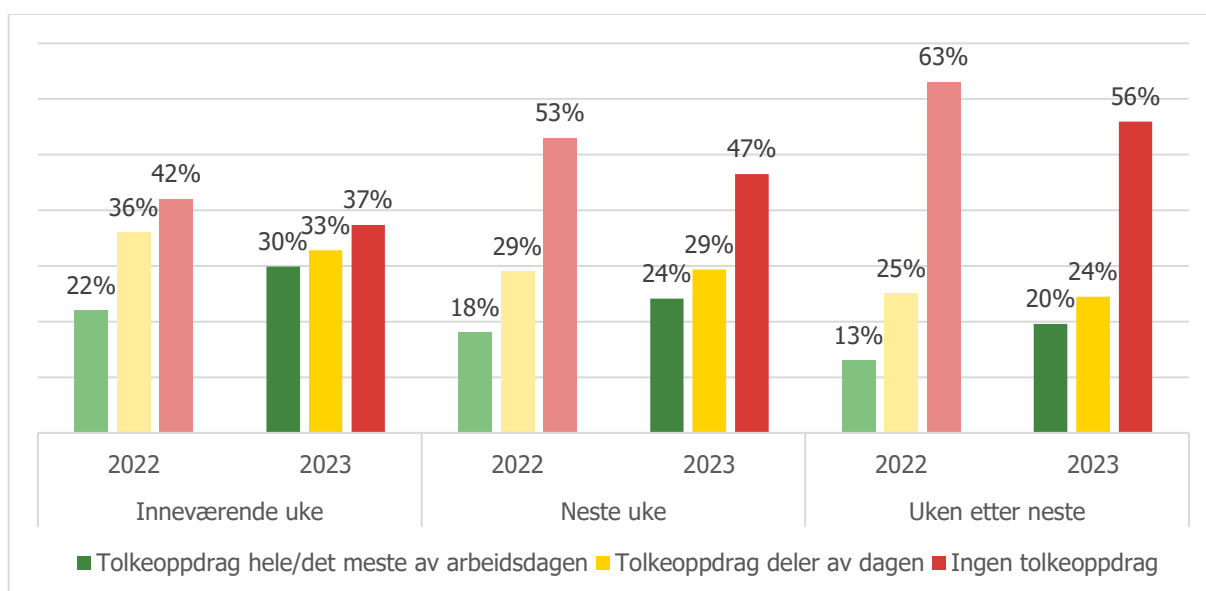
Hver enkelt tolk ble bedt om å oppgi sin oppdragsmengde hver dag inneværende uke og de kommende to ukene med sikte på et øyeblikksbilde av kapasitetsutnyttelse på det tidspunktet undersøkelsen ble besvart. For hver ukedag ble tolkene bedt om å oppgi om de på dette tidspunktet har tolkeoppdrag hele eller det meste av arbeidsdagen den dagen, tolkeoppdrag deler av dagen, eller ikke har tolkeoppdrag.

Figur 3.12 viser gjennomsnitt for alle ukedager samme uke. Figuren viser oppdragsmengde for samtlige tolker inneværende og de kommende to ukene.

Figur 3.12 Kapasitetsutnyttelse inneværende og kommende to uker (n=1034 til 989)

Samme uke som undersøkelsen ble besvart var 30 prosent av tolkene i gjennomsnitt opptatt hele eller det meste av arbeidsdagen hver dag, en markant økning fra 22 prosent i 2022.

Figur 3.13 Kapasitetsutnyttelse 2023 sammenlignet med 2022 (n=1034 til 989 for 2023)

Når man sammenligner svarene på kapasitetsutnyttelse fra 2023 med 2022, ser vi en nedgang i andel tolker helt uten tolkeoppdrag både for inneværende uke, neste uke og uken deretter. Dette er en positiv utvikling som viser bedre kapasitetsutnyttelse i 2023 enn i 2022. Tolkene har imidlertid fremdeles i 2023 gjennomgående mye ubenyttet kapasitet også på svært kort varsel. På en ukes varsel vil vanligvis 37 prosent av tolkene ikke ha noen tolkeoppdrag, en uke frem i tid er andelen uten tolkeoppdrag så høy som 47 prosent, og to uker frem i tid er den oppe i 56 prosent.

Som svar på det åpne spørsmålet, påpeker flere tolker sammenhengen mellom organisatoriske løsninger, lønns- og arbeidsbetingelser, og tolkenes kapasitet og oppdragsdekning:

«Jeg har veldig mange forespørsler om dagen, men bare noen få jeg velger å gjennomføre. Dette pga for dårlig betaling sammenlignet med det jeg får i den andre jobben min. Slik at jeg har god kapasitet å tolke, men ønsker ikke bruke den på oppdrag med dårlige vilkår» (tolk i ukrainsk bosatt i Troms og Finnmark)

«Vi får ikke tatt de oppdragene vi ønsker og har kompetansen til, men må velge de med lang varighet og som utløser kost osv, for å overleve. Vi har ikke mulighet til å dekke opp kortere oppdrag, kveld eller helg, selv om det er masse oppdrag. Det har vi ikke råd til. Kompetansen vi har går i vasken, og folk får ikke den kvaliteten de har rett på. Fordi vi må ta oppdrag f.eks der man er tilgjengelig tolk på en arbeidsplass (dvs lite faktisk tolking), i stedet for et viktig møte (med kort varighet) hos barnevernet, på krisesenter eller hos advokat, fordi vi sitter igjen med knapper og glansbilder. Grusomt opplegg!» (tolk med norsk tegnspråk som tolkespråk)

«Det er generelt veldig usikker yrke, man får alt for få forespørsler for å i det hele tatt kunne utøve dette som hovedyrke. Det burde fordeles bedre, og også betingelser burde bli bedre» (tolk bosatt i Vestfold og Telemark, tolkespråk ikke oppgitt)

«Tolkebyrå liker fortsatt å bruke ukvalifisert tolk og da tjener de mest. Da er det veldig liten oppdrag for vi som er kvalifiserte. Ikke nok oppdrag gjør at jeg må ha en annen jobb til å kunne støtte meg selv økonomisk» (tolk i språkgruppen «andre asiatiske språk, bosatt i Rogaland)

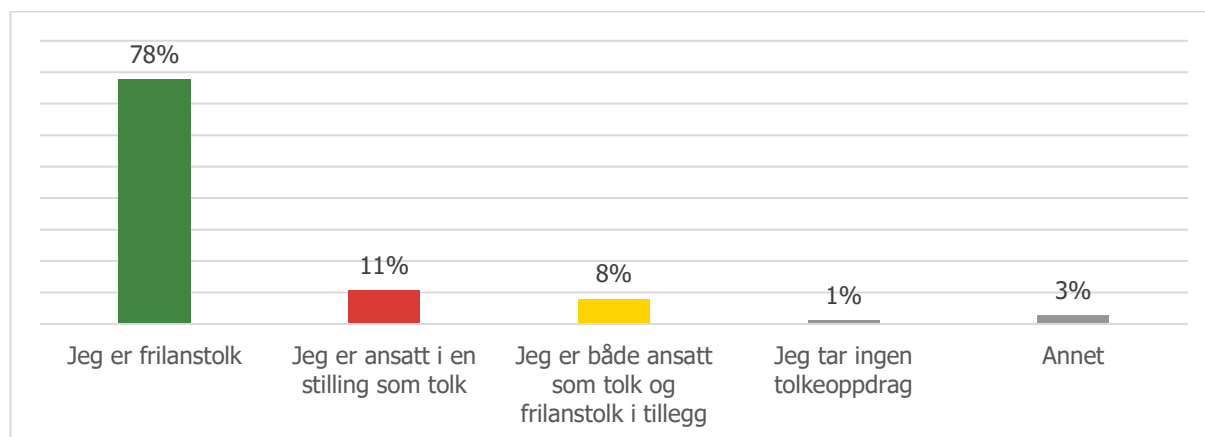
Alt i alt viser tolkenes svar på både flervalgsspørsmål og det åpne spørsmålet at organisatoriske løsninger hos offentlige organer er noe som i stor grad preger tolkenes opplevelse av tolkeyrket. Når tolker opplever at organisatoriske løsninger ikke fungerer godt for dem, fungerer dette som et disinsentiv til å fortsette i yrket til tross for at de trives godt med selve tolkingen i tolkede samtaler og møter.

4. Tolkenes oppdragsgivere

I årets undersøkelse ble tolkene stilt spørsmål om arbeidslivstilknytning og hvilke oppdragsgivere de jobber for. Dette temaet var nytt av året, og ble inkludert både på grunn av at dette var noe mange tolker skrev utfyllende om som svar på åpent spørsmål i 2022-undersøkelsen, og fordi IMDi har et pågående FoU-prosjekt om organisatoriske løsninger for tolkefeltet hvor kunnskapen om tolkenes arbeid for ulike oppdragsgivere med ulike organisatoriske løsninger er av stor betydning.

Arbeidslivstilknytning og oppdragsgivere

Tolkene ble spurt om de jobber frilans eller er ansatt i en stilling som tolk. Dette spørsmålet ble kun stilt til de respondentene som på spørsmål om sin tilknytning til tolkeyrket hadde oppgitt at de i hovedsak jobber som tolk eller tar tolkeoppdrag ved siden av annet arbeid.

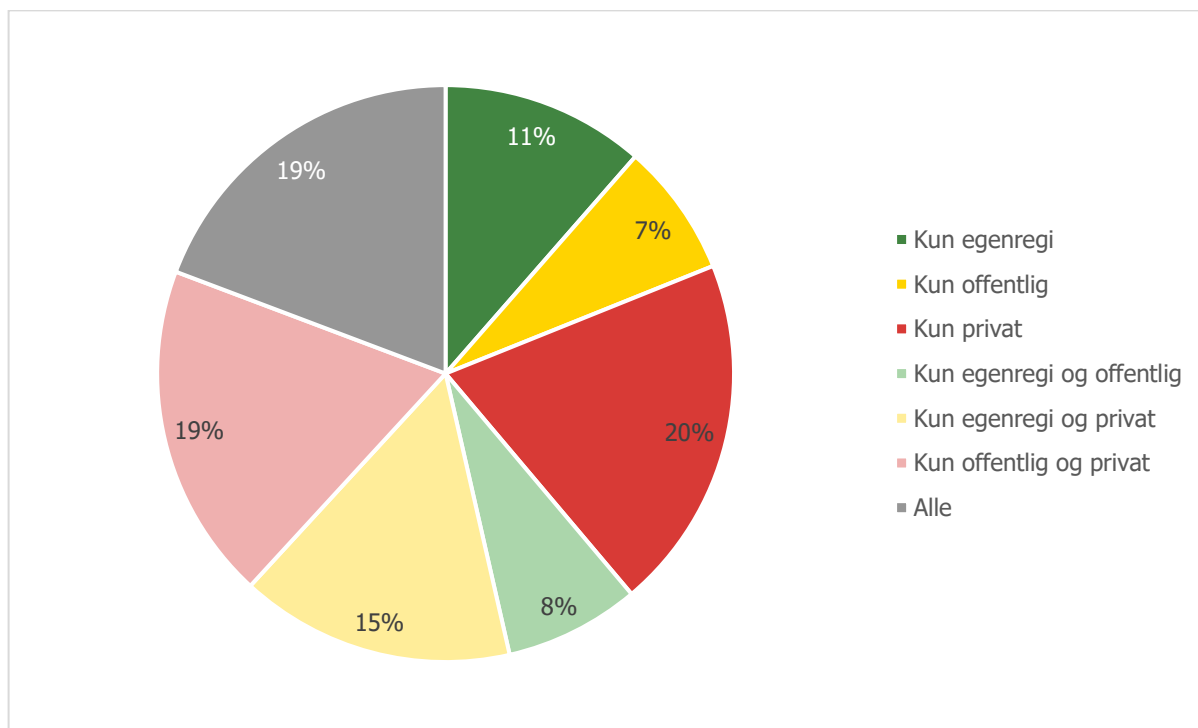

Figur 4.1 Tolkenes arbeidslivstilknytning (n=1008)

Nesten fire femtedeler av tolkene jobber som frilansere. En tiendedel er ansatt i en stilling som tolk, og nesten en tiendedel er ansatt i tolkestillinger men tar også frilansoppdrag for andre oppdragsgivere. Dette viser at de aller fleste tolker i Norge i dag er frilanstolker.

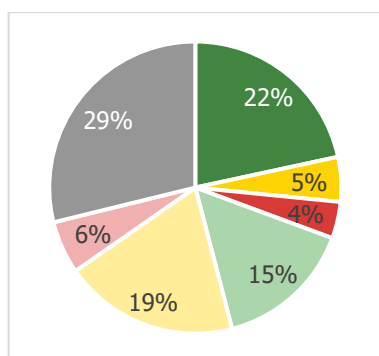
Så godt som alle tolkene med norsk tegnspråk som tolkespråk (138 av respondentene) oppgir at de tar oppdrag for NAV Hjelpemidler og tilrettelegging, som både dekker NAVs eget behov for tegnspråktolker og formidler tegnspråktolker til andre offentlige virksomheter med behov for tegnspråktolk. For øvrig oppgir ikke tolkene med norsk tegnspråk som tolkespråk at de mottar forespørsler fra andre. Det er mulig at dette vil endre seg over tid dersom det blir endringer i organisatoriske løsninger, så det vil være relevant å følge utviklingen i neste års undersøkelse.

På spørsmålet om hvilke virksomheter tolkene med andre språk enn norsk tegnspråk har avtale med, var det en femtedel (21 prosent) av respondentene som ikke krysset av for noen av svaralternativene. For noen kan dette skyldes at de ikke har avtale med noen av disse, for eksempel fordi de er fast ansatt som tolk i en virksomhet som ikke ble nevnt i undersøkelsen. For andre kan det dreie seg om at de ikke jobber som tolk, eller at de ikke ønsker å besvare spørsmålene. Hvis vi sammenstiller svarene for de som har svart ja på minimum et av alternativene på dette spørsmålet, ser vi store variasjoner mellom tolkene.

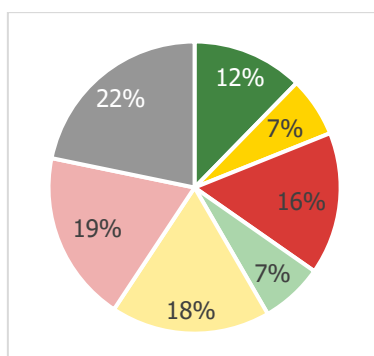

Figur 4.2 Virksomhetstilknypning for alle tolker (n=883)

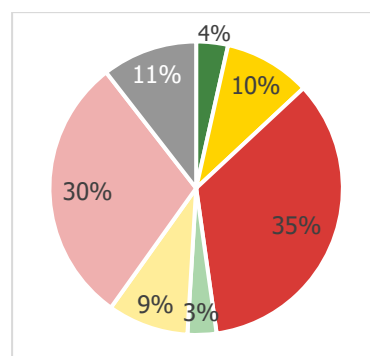
Samlet sett ser vi at 53 prosent av tolkene tar oppdrag for offentlige organer med egenregi, enten kun det eller i tillegg til at de har avtale med offentlige tolketjenester eller private tolkebyråer. 46 prosent av tolkene oppgir kun å motta forespørsler om tolkeoppdrag fra offentlige tolketjenester eller private tolkebyråer. Det er imidlertid nokså stor variasjon mellom tolkene i de ulike kvalifikasjonskategoriene.

Figur 4.3 Tolker i kat. A-C (n=222)

Figur 4.4 Tolker i kat. D (n=317)

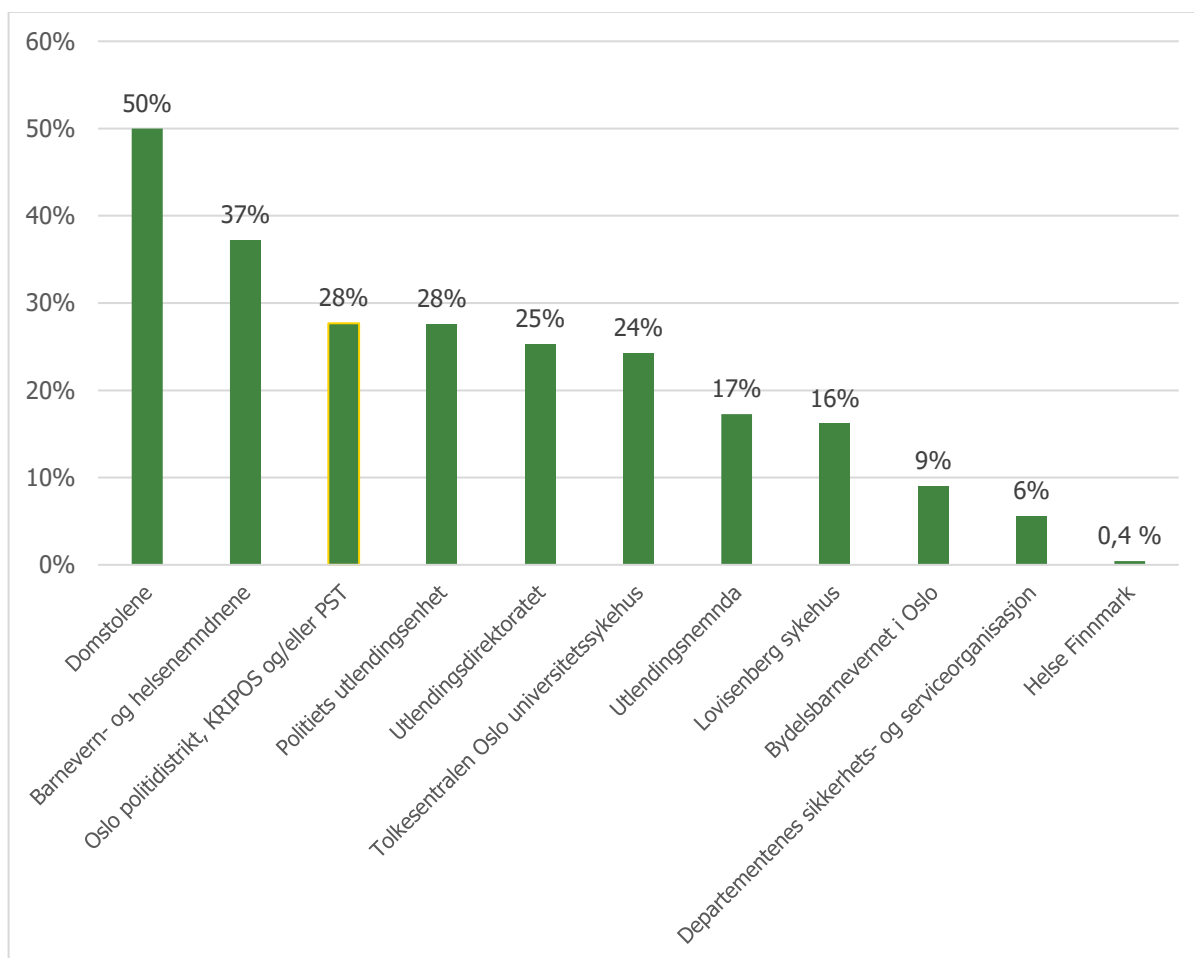
Figur 4.5 Tolker i kat. E (n=314)

Statsautoriserte tolker og tolker med bachelorgrad i tolking, tolker i størst grad for egenregiløsninger, og over en femtedel av disse tolkene tolker kun for offentlige organer med egenregi. Av disse høyest kvalifiserte finner vi den laveste andelen tolker som tar oppdrag for private tolkebyråer, og nesten ingen av disse (så få som 4 prosent) tar kun oppdrag for private byråer.

Blant tolker med kortere tolkeutdanning i kategori D, er det færre som kun tar oppdrag for offentlige organer med egenregi og flere som tolker for private tolkebyråer og offentlige tolketjenester. Blant de lavest kvalifiserte tolkene finner vi den høyeste andelen som tolker for private byråer, og over en tredjedel av tolkene i kategori E oppgir at de kun mottar forespørsler om tolkeoppdrag fra private tolkebyråer.

Det går ikke et helt skarpt skille mellom offentlige egenregiløsninger og offentlige tolketjenester. Når vi likevel skiller mellom disse, er det fordi tolkenes erfaringer er svært ulike med disse to ulike organisatoriske løsninger. Helt overordnet kan vi si at en offentlig egenregiløsning er en organisatorisk løsning hvor en offentlig virksomhet har tolker tilknyttet seg gjennom en form for avtale (oppdragstakeravtale eller rammeavtale) og forespør disse om å tolke i samtaler og møter hos denne virksomheten. En offentlig tolketjeneste er når en kommune, kommunesammenslutning eller etat har en tjeneste som formidler tolker til andre. I en kommune kan for eksempel en tolketjeneste være plassert i velferdsetaten, men ha ansvar for å formidle tolker også til utdanningsetaten, helseetaten, skoler, barnehager, fastleger, helsestasjoner, sykehjem og omsorgsboliger. NAV har også fylkesvise tolketjenester for tegnspråktolking, som både dekker NAVs eget tolkebehov på tegnspråk, men som også formidler tolker til foreldremøter på skoler og i barnehager, til sykehus, leger, politi og andre offentlige tjenester. I denne rapporten, og i andre rapporter om organisatoriske løsninger på tolkefeltet, omtales disse som offentlige tolketjenester selv om noe av det tolkebehovet de dekker er til virksomheten selv.

Når det gjelder offentlige organer med egenregi, ble tolkene i undersøkelsen spurt spesifikt om hvilke av disse de tar oppdrag for.

Figur 4.6 Virksomheter med egenregi som tolkene har avtale med (n=794)

Halvparten av tolkene oppgir å motta forespørsler om tolkeoppdrag fra domstolene, og 37 prosent fra fylkesnemndene. Disse er de eneste to landsdekkende egenregiløsningene, så det er ventet at det er de som er aktuelle for en størst andel av tolkene i Nasjonalt tolkeregister. De øvrige virksomhetene tolkene ble spurt om, er alle i Oslo-området og har fortrinnsvis avtaler med tolker på det sentrale østlandsområdet. Omkring en fjerdedel av tolkene i registeret har avtale med hver av disse, som må sies å være en svært stor andel. Andelen tolker som har avtale med Helse Finnmark er lav, og dette knyttes til at dette helseforetakets egenregi-løsning foreløpig kun dekker behovet for tolking på samiske språk i helse Nord, i motsetning til de andre som dekker alle tolkespråk bortsett fra norsk tegnspråk.

Erfaring med offentlige organer med egenregi

Tolkene beskriver at offentlige organer med egenregi sender i større grad enn andre forespørsel om oppdrag i god tid og gir bedre lønnsvilkår. Flere har også gode rutiner på å sende bakgrunnsmateriale slik at tolkene har mulighet til å forberede seg godt i forkant av sine tolkeoppdrag.

«Jeg pleier å ta oppdrag fra politiet og domstolen/barnevernsnemnda fordi de sender forespørsel i god tid og jeg får den beste lønnsvilkarene hos dem. Jeg tar veldig lite oppdrag fra helse/skole siden lønnen er dårlig og jeg taper faktiskst penger hvis jeg sier ja til disse oppdrag» (tolk i språkgruppen andre asiatiske språk, bosatt i Agder)

De med egenregi virker også i hovedsak til, i større grad enn andre, å benytte seg av kvalifiserte tolker. Flere tolker kommenterte imidlertid på at de hos enkelte offentlige organer med egenregi også opplevde manglende saklighet og rettferdighet i prioritering av tolker, bruk av lavt kvalifiserte tolker uten statsautorisasjon eller tolkeutdanning, og tildeling av tolkeoppdrag til personer uten tolkefaglige kvalifikasjoner. Det ble påpekt av mange tolker at dette skaper utfordringer for kvalifiserte tolker som ikke får en tilstrekkelig oppdragsmengde. Flere understreker at dette er svært merkbart på de språkene det finnes få kvalifiserte tolker.

«Tolker som ikke er godkjente tolker jobber nesten like mye som statsautoriserte tolker hos politiet og domstoler, spesielt i distriktene» (frilanstolk med over 25 års erfaring)

«Har opplevd par ganger at forsvarer har foreslått at jeg som tolk erstattes med en konkret tolk med lavere kompetanse en meg og fått gehør i retten. Det at forsvarer velger hvilken tolk skal ha under en rettsak er ikke profesjonelt riktig, det går mot rettsikkerhet og noen må se å gjøre noe med den ukulturen» (statsautorisert tolk med lang erfaring)

«Tolkeloven og domstolenes retningslinjer for tolkebestilling ivaretar ikke vilkåret om at den best kvalifiserte tilgjengelige tolken bør prioriteres. Med høyeste mulige kategori blir jeg likevel forbigått av tolker med lavere kategori som blir spurt om oppdrag før meg grunnet kort reisevei. Dette gjelder spesielt domstolene» (statsautorisert tolk med bachelorgrad tolking)

Helhetlig viser tolkene svar at de oppdragsgivere med egenregiløsninger er den formen for organisatoriske løsninger som tolkene i størst grad ønsker å jobbe for. De oppleves gjennomgående som å ha nokså gode rammer, rutiner og betingelser. Det påpekes flere forbedringspunkter, særlig knyttet til honorering ved bortfall av oppdrag og rettferdighet i prioritering av tolker, men alt i alt beskriver tolker flest dette som den foretrukne løsningen.

Erfaring med offentlige tolketjenester

Tolker beskriver blandede erfaringer med å jobbe som tolk for kommunale, interkommunale og fylkesvise offentlige tolketjenester. Noen av de som skriver er ansatt hos disse tolketjenestene, mens andre er tilknyttet dem som frilansere. Noen tolker skriver svært positivt om offentlige tolketjenester:

«Jeg har nylig fått fast jobb som russisk tolk i Bergen kommune, men har ikke begynt i den nye stillingen enda, så derfor svarer jeg som frilans tolk, for det er det jeg har vært frem til nå. Trives veldig godt som tolk og gleder meg til å bli enda flinkere i dette yrket» (tolk i et europeisk språk, bosatt i Vestland)

Noen av tolkene opplever det som problematisk at enkelte offentlige tolketjenester ikke tillater dem å tolke for andre oppdragsgivere:

«Jeg er fast ansatt og jobber på full tid hos [en kommunal tolketjeneste] og trives godt å jobbe som tolk, men får ikke lov til å ta imot tolkeoppdrag fra andre tolkselskaper i min fritid, og det er sørgelig synes jeg» (tolk med tolkeutdanning i et språk med stort behov, bosatt i en bykommune utenfor Østlandet)

Det denne tolken beskriver er en svært streng praksis knyttet til hva en tolk kan gjøre på sin fritid. Her dreier det seg om en ansatt tolk, men det er også frilanstolker som opplyser at de ikke får tillatelse til å ta tolkeoppdrag for andre virksomheter. Både for ansatte tolker og frilanstolker beskrives at dette oppleves som urimelig.

Enkelte tolker beskriver at de opplever at den offentlige tolketjenesten hun jobber for gjør prioriteringer som hun ikke opplever som gode:

«Som ansatte nektes vi hjemmekontor og må stå i meningsløse arbeidsoppgaver (kjøre til kontoret, være der til arbeidsdagen er over, delta på sosial lunsj på kontoret) mens tolkeoppdrag står udekket. Lønnen er også lavere enn en burde kunne forvente for utdanningslengden» (tolk i norsk tegnspråk med over 10 års erfaring)

Gjennomgående beskriver både ansatte tolker og frilanstolker at de ønsker gode organisatoriske løsninger hos de offentlige tolketjenestene. Dette innebærer fornuftige og hensiktsmessige løsninger for tidsbruk, forberedelsestid og reise til og mellom tolkeoppdrag. Flere beskriver regler og praksiser som oppleves for rigide og lite smidige. Flere trekker også frem av lønns- og arbeidsbetingelsene hos mange offentlige tolketjenester i for liten grad reflekterer den enkelte tolks formelle kvalifikasjoner og erfaring i yrket.

Erfaring med private formidlingsbyråer

Når det gjelder erfaringer med private formidlingsbyråer, beskrives disse gjennomgående som negative.

«Byråene behandler tolkene som slaver, og mange ganger de betaler ikke lønn - man tolker, men lønna kommer aldri. For noen år siden jeg sluttet med byrå, men da måtte jeg få annen jobb fordi det var umulig å være bare tolk. For tolker utenfor Oslo er det umulig å leve som tolk hvis man ikke vil leve inni byråenes tyranni» (tolk med tolkeutdanning på et europeisk språk med over 20 års erfaring som tolk)

Denne tolken beskriver en situasjon hvor vedkommende opplever seg dårlig behandlet, blant annet problemer med å få utbetalt lønn. Samtidig er opplevelsen at det er vanskelig å livnære seg som tolk dersom man ikke tar oppdrag fra formidlingsbyråene dersom man er bosatt utenfor Oslo. Denne tolken så seg nødt til å løse dette med å få seg annet arbeid, noe som igjen gjør at vedkommende er mindre tilgjengelig for tolkeoppdrag på grunn av forpliktelser i den andre jobben.

En annen tolk som nylig har blitt kvalifisert til kategori E og er bosatt i Møre og Romsdal, beskriver sine erfaringer slik:

«Når man får tolking, ofte man får ikke pengene sine etterpå. Det er også mange som kjefter på deg og sier du er ikke god, og de på kontoret på [navn på byrå] og [navn på byrå] sier de får klage og man skal ikke få betalt. Jeg er lei meg av dette og jeg vet ikke om jeg vil tolke mer. Men jeg synes synd på dem som kan ikke norsk, så noen ganger jeg sier ja selv om jeg er redd til å få kjeft» (tolk i asiatisk språk med stor etterspørsel)

Gjennomgående beskriver tolkene anstrengt forhold til private tolkeformidlingsbyråer, både når det gjelder lønns- og arbeidsbetingelser, svarfrist på oppdragsforespørsler, og ulike sanksjons- og strafferegimer med trekk i lønn knyttet til avvik. Særlig belastende beskrives trekk i lønn for forhold utenfor tolkens kontroll, for eksempel når tolken har sittet klar ved skjerm/telefon for fjerntolkning og har opplevd å ikke bli oppringt, mens de i ettertid har fått beskjed om at kunden sier at tolken ikke svarte i telefonen og de derfor ikke vil få utbetalt lønn for oppdraget.

Et uregulert og uhensiktsmessig arbeidsmarked

Helhetlig i undersøkelsen viser tolkenes svar at arbeidsmarkedet for tolker oppleves som gjennomgående preget av manglende, fragmentert og uhensiktsmessig regulering. En rekke tolker beskriver at de ser stort behov for en helt annen organisering og regulering:

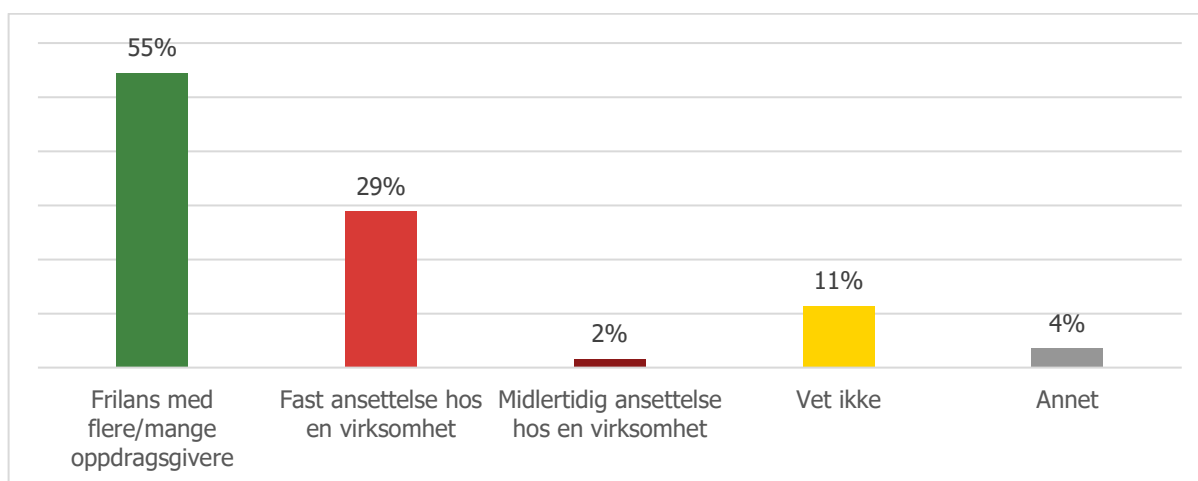
«På mitt språk vi er ikke mange tolker. men det er vanskelig å få jobber. Pluss jeg ser at noen som har ikke test og står ikke i registeret jobber masse hele tiden, jeg forstår ikke dette systemet til at hvorfor de som ikke har test får jobb men jeg får ganske lite jobber» (tolk i språkgruppen andre afrikanske språk)

«Det hadde vært fint hvis man hadde en tolketjeneste slik at alle offentlige instanser kan bestille kvalifisert tolk. Tolkebyrå liker fortsatt å bruke ukvalifisert tolk og da tjener de mest. Da er det veldig liten oppdrag for vi som er kvalifiserte. Ikke nok oppdrag gjør at jeg må ha en annen jobb til å kunne støtte meg selv økonomisk. Jobber som frilanstolk, er det igjen ingen sykepenger, forsikringer og slik trygghet. Håper at IMDi kunne også jobbe litt med tolkens velferd» (tolk i språkgruppen andre asiatiske språk)

«Hvis jeg skulle fått mer oppdrag slik at jeg kan leve normalt som en person som regnes som har jobb, skulle fortsette å jobbe som tolk. Men når man jobber som tolk, der ser ut at man får sosialhjelp. Kanskje for andre er luksus jobb, men de sender oppdrag bare til de som de kjenner fra før» (tolk med tolkeutdanning og 15 års erfaring)

«Jeg fikk høre at man trenger mange tolker, så jeg reiste til Oslo og tok test. Men etter at jeg tok test og kom på register, det er ikke mange jobb» (tolk i thai, kvalifisert etter 2020)

Til tross for disse utfordringene ved dagens organisering, og ved frilans som tilknytningsform, kommer det også frem at det er grunn til å tro at tolker kan komme til å trives med frilans som tilknytningsform dersom tolkefeltet og virksomhetene blir noe bedre regulert og de organisatoriske løsningene blir bedre. Tolkene ble stilt direkte spørsmål om hvilken tilknytningsform de foretrekker.

Figur 4.7 Ønsket tilknytningsform (n=1108)

I overkant av en fjerdedel av tolkene ville foretrukket å være fast ansatt som tolk om de kunne velge. Det er forhold ved tolkeyrket og kravene til nøytralitet og upartiskhet som er til hinder for at tolker skal være ansatt i de virksomhetene de tolker for, så det er ikke gitt at dette vil være en mulig løsning for mange offentlige organer. Da er det positivt at over halvparten av tolkene gir uttrykk for at de foretrekker å jobbe som frilanstolker også i fremtiden. Det innebærer at det bør være mulig å få dekket store deler av norsk offentlig sektors tolkebehov også dersom det viser seg at faste ansettelser ei heller i fremtiden vil kunne bli den vanligste formen for arbeidslivstilknytning for tolker i Norge.

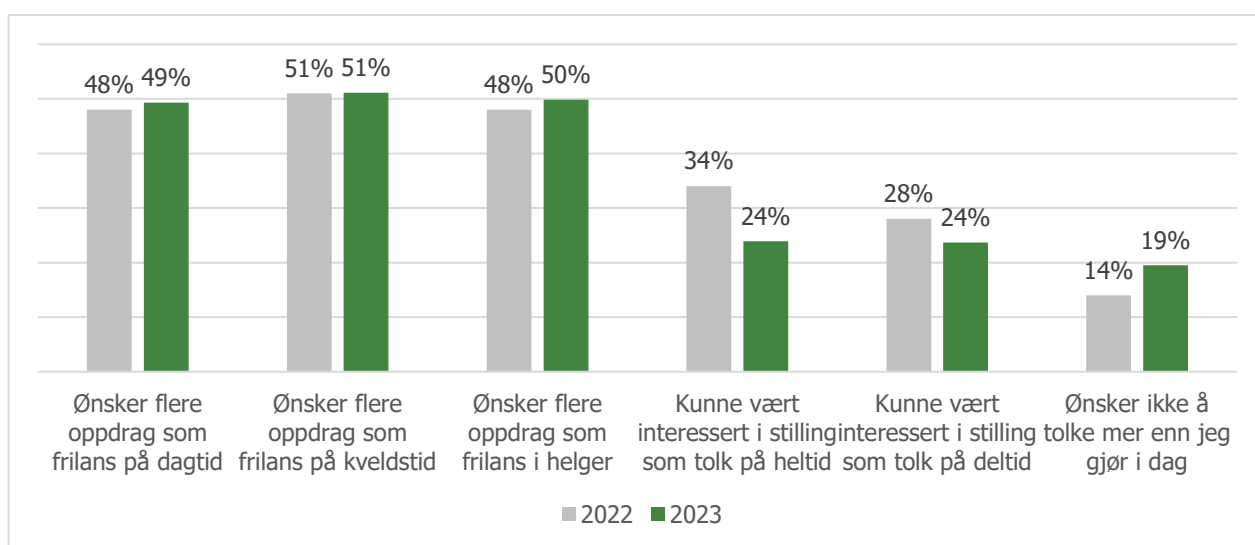
5. Tolkenes tilgjengelighet

I undersøkelsen ble tolkene stilt spørsmål om sin kapasitet og tilgjengelighet, både generelt og mer spesifikt knyttet til ulike tilknytningsformer (frilans oppdragstaker, samt interesse for faste og midlertidige hel- eller deltidsstillinger som tolk). Videre ble tolkene som oppga å ha ubenyttet kapasitet, stilt spørsmål om årsaker til dette. Disse temaene kan samlet si noe om tolkenes nåværende kapasitet og tilgjengelighet for offentlige organer, samt hvilke organisatoriske løsninger som kan sette offentlige organer i stand til å få dekket sitt behov. Sammenlignet med 2022 finner vi en positiv utvikling også knyttet til kapasitetsutnyttelse og tilgjengelighet.

Tilgjengelighet for tolking

Som svar på det åpne spørsmålet svarte mange tolker at de gjerne skulle tolket mer enn de gjør i dag. Noen har sett seg nødt til å finne seg fast jobb i et annet yrke som følge av dårlig forutsigbarhet, og har ofte lite tid til å ta tolkeoppdrag selv om det er tolking de ønsker å jobbe med. Flere har ledig kapasitet, men takker nei til oppdrag som betaler for dårlig. Det er også tilfeller med manglende fleksibilitet fra bestiller til å tilpasse tidspunkt til når tolkene har ledig tid i kalenderen. Det er også flere tolker som trekker fram at de ikke kjenner seg igjen av beskrivelser som kommer i ulike fora om at det er stort behov for flere tolker. Tolker beskriver at de leser i rapporter og i mediene om «tolkemangel» på deres språk, samtidig som de selv står oppført i Nasjonalt tolkeregister og opplever å få altfor få oppdragsforespørsler.

Tolkene fikk spørsmål om de ønsket å tolke mer enn de gjør i dag på dagtid, kveldstid og/eller i helger, samt om de kunne vært interessert heltids- eller deltidsstilling som tolk. Her var det mulig å krysse av for alle aktuelle alternativer.

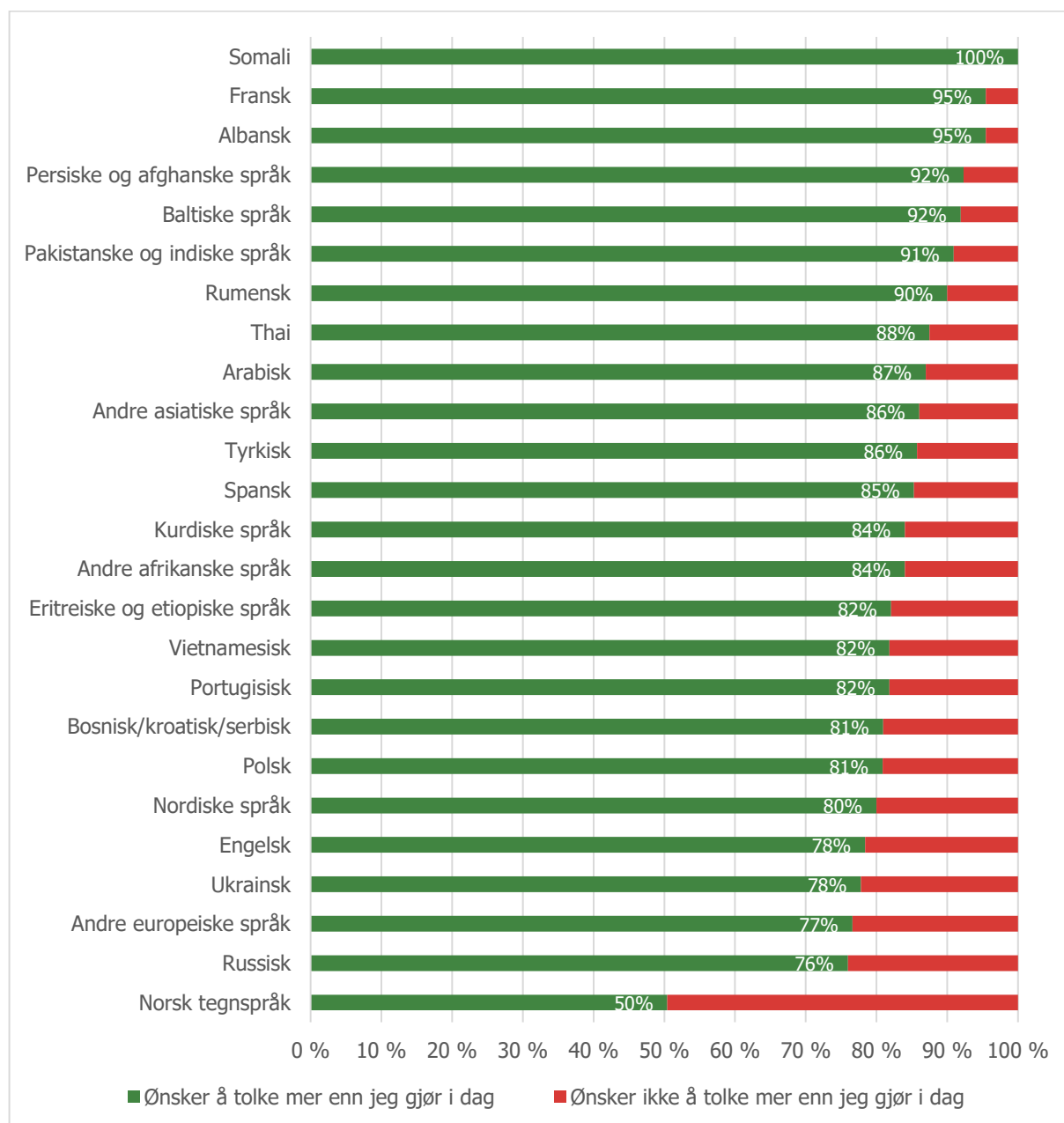

Figur 5.1 Tilgjengelighet for flere oppdrag (n=1093)

19 prosent av tolkene svarte at de ikke ønsker å tolke mer enn de gjør i dag, en liten økning fra 14% i 2022. De øvrige tolkene ønsket å jobbe mer, enten på dagtid, kveldstid og/eller i helger. Mye ledig kapasitet og ønske om å tolke mer var også noe av det flest tolker tok opp i det åpne spørsmålet:

«Jeg lurer på hvor ofte det blir gjort tilsyn med offentlig sektor som benytter seg av tolk uten kompetanse når det finnes kompetente tolker som er ledig, men som ikke får forespørsel om oppdraget?» (tolk i thai)

24 prosent av tolkene svarer at de kunne tenke seg heltids- eller deltidsstilling som tolk, noe som er en nedgang fra 2022.

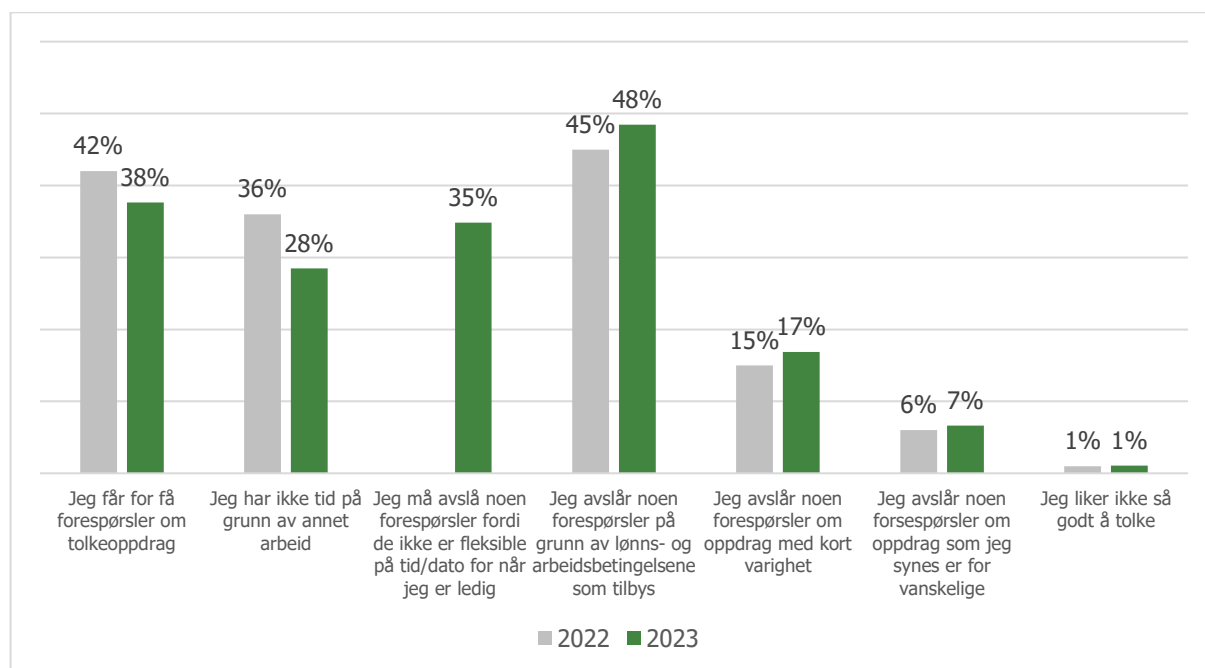
Figur 5.2 Tilgjengelighet for flere oppdrag etter språkgruppe (n=1093)

Det store flertallet av tolkene i alle språkgrupper ønsker å tolke mer enn de gjør i dag, med unntak av norsk tegnspråk hvor kun halvparten av tolkene ønsker å tolke mer. Økningen i andelen tolker som svarer at de ikke ønsker å tolke mer enn de gjør i dag, ser dermed ut til å være utelukkende knyttet til at tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk er inkludert i undersøkelsen for første gang i år, og at disse i langt mindre grad enn tolker på andre tolkespråk svarer at de ønsker å tolke mer enn de gjør. Dette kan ha sammenheng med at en relativt stor andel av tegnspråktolkene er fast ansatt i heltidsstillinger hvor flere tolkeoppdrag ikke gir høyere inntjening, bare en travlere arbeidsdag.

På talespråkene ønsker mellom 75% og 100% av tolkene i samtlige språkgrupper å tolke mer enn de gjør i dag. På somali, fransk, albansk, persiske og afghanske språk, baltiske språk, pakistanske og indiske språk, og rumensk svarer over 90 prosent av tolkene at de ønsker å tolke mer enn de gjør i dag. På ukrainsk og russisk, som er de to språkene som har hatt den største økningen i etterspørsel siste to år og hvor det finnes noen indikasjoner på at det kan være for få kvalifiserte tolker, er det også så mange som henholdsvis 78 og 76 prosent av tolkene som ønsker å tolke mer enn de gjør i dag.

Årsaker til ubenyttet kapasitet

Tolkene ble bedt om å oppgi alle årsaker til at de ikke tolker mer enn de gjør i dag.

Figur 5.3 Årsaker til at man ikke jobber mer som tolk (n=1102)

På dette spørsmålet ble respondentene oppfordret til å krysse av for alle de forhold som begrenser hvor mye de tolker. De viktigste årsakene til at tolkene i undersøkelsen ikke tolker mer på måletidspunktet, er i 2023 som i 2022 at de avslår forespørsler med lønns- og

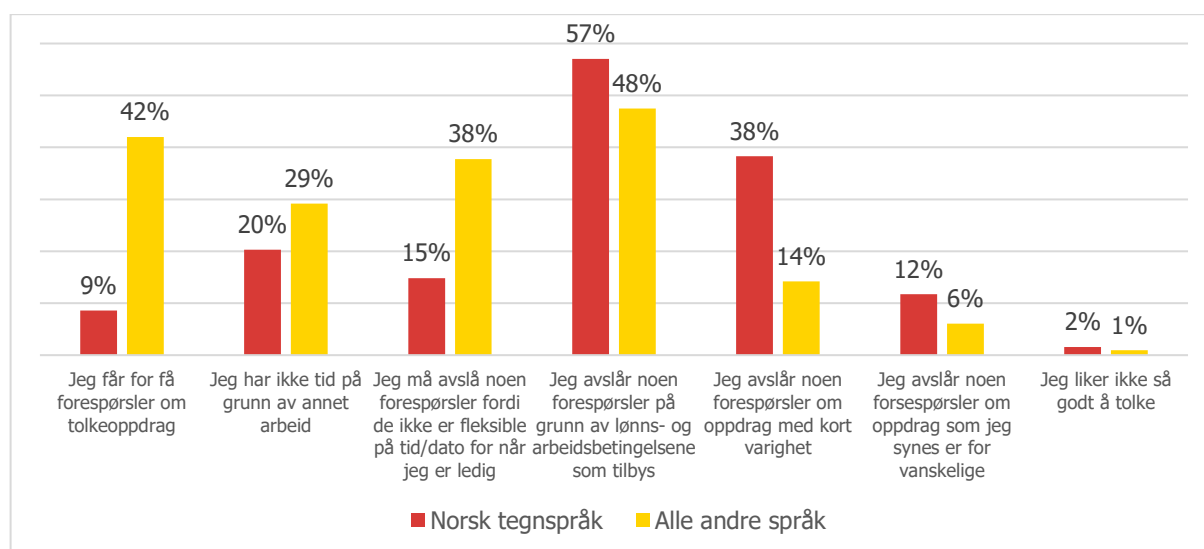
arbeidsbetingelser de vurderer som uaktuelle å jobbe for (48 prosent av respondentene), og at de får for få forespørsler om oppdrag (38 prosent av respondentene).

I undersøkelsen for 2022 kommenterte flere av tolkene på at et annet forhold som også begrenset deres oppdragsmengde, var at de måtte avslå noen forespørsler på grunn av at offentlige virksomheter ikke var fleksible på tid/dato for når tolkene er ledige. Dette ble inkludert som svaralternativ i årets undersøkelse, og 35 prosent av tolkene svarte ja på denne. En tolk beskriver det slik:

«Det vises lite fleksibilitet. Istedenfor å flytte oppdrag 30 min frem i tid og få godkjent tolk som fremmøtetolk, foretrekker dem å bestille tolk uten offentlig godkjente kvalifikasjoner»

Når det gjelder de faglige sidene ved tolkeyrket (faglige utfordringer og arbeidsoppgaver), ser dette heller ikke i år ut til å begrense offentlige organers tilgang til tolk i noen vesentlig grad. Enkelte tolker (7 prosent) oppgir at de noen ganger avslår forespørsler om oppdrag på grunn av at de er for vanskelige. Å avslå forespørsler om oppdrag som er for vanskelige, er i tråd med kravene til tolker i tolkeloven § 14 og tolkeforskriften § 7. Det er derfor ikke negativt at dette forekommer. Det ser imidlertid ikke ut til å være noe som begrenser offentlige organers tilgang til tolk, ettersom bare 7 prosent av de kvalifiserte tolkene oppgir dette som en grunn. Kun 1 prosent av respondentene oppgir at de ikke liker å tolke som en av grunnene til at de avslår forespørsler, noe som innebærer at det er overraskende få tolker som har «havnet på feil hylle» i valg av utdanning og yrke. Det er altså oppdragsmengde på de ulike tolkespråkene, organisatoriske forhold ved tilknytningen til arbeidslivet, og lønns- og arbeidsbetingelser som i all hovedsak ser ut til å begrense hvor mye tolkene i Nasjonalt tolkeregister jobber som tolk.

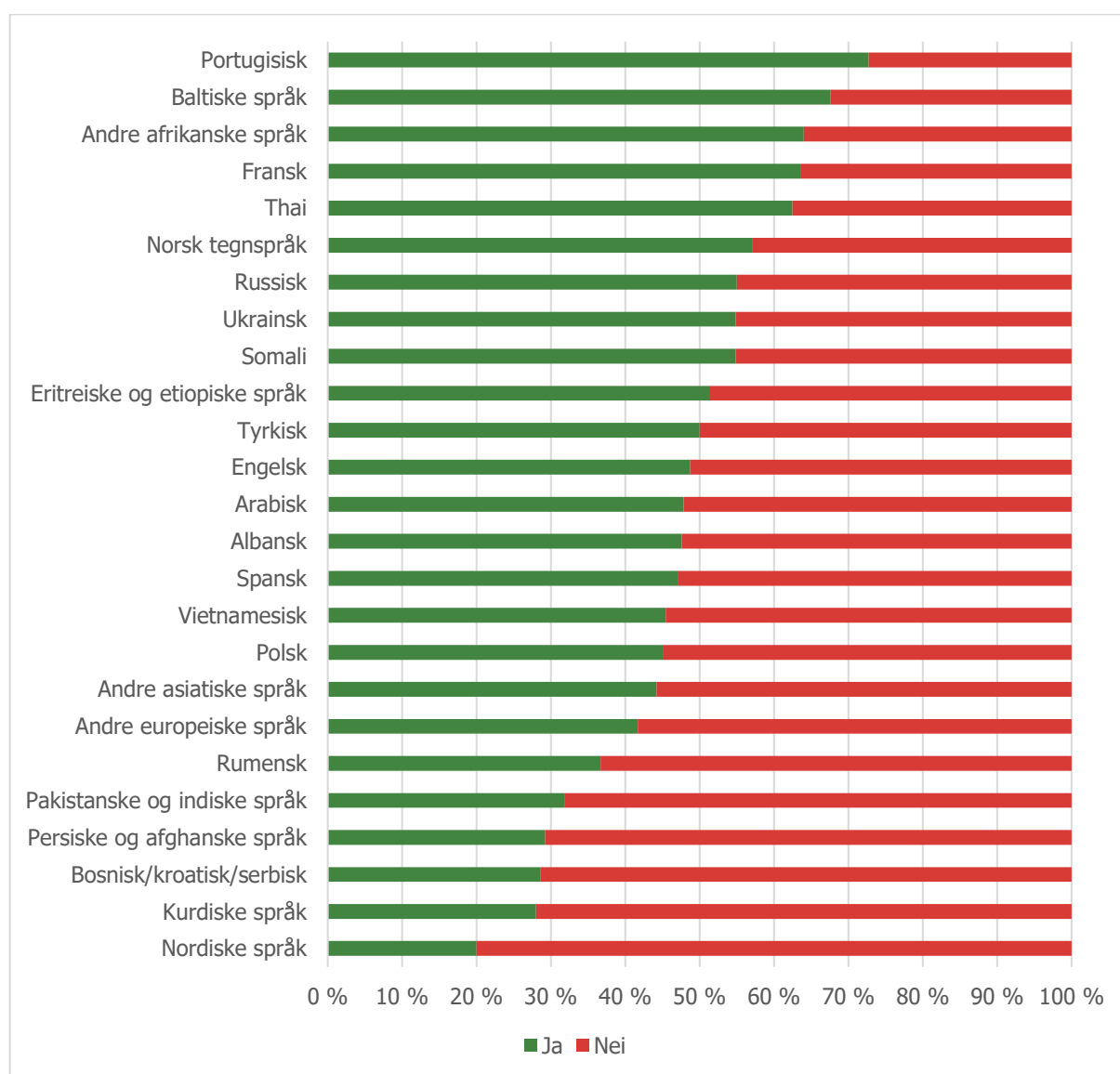
Den organisatoriske løsningen som benyttes for norsk tegnspråk skiller seg vesentlig fra øvrige tolkespråk med færre oppdragsgivere og flere fast ansatte tolker. Tegnspråktolkenes svar skiller seg på noen av årsakene markant fra tolker på øvrige tolkespråk.

Figur 5.4 Norsk tegnspråk sammenlignet med andre språk (n=128 og n=943)

Det er få av tolkene med norsk tegnspråk som tolkespråk som oppgir for få forespørsler som årsak til at de ikke jobber mer som tolk enn det de gjør, 9 prosent av tegnspråktolkene mot 42 prosent av tolkene på øvrige språk. Det er også færre tegnspråktolker enn tolker på andre språk som oppgir annet arbeid eller manglende fleksibilitet hos oppdragsgiver på tid/dato som årsak. De årsakene som tegnspråktolker oppgir i større grad enn tolker på andre språk, er at de avslår forespørsler på grunn av lønns- og arbeidsbetingelser (57 prosent av tegnspråktolkene mot 48 prosent på øvrige språk) og kort varighet (38 prosent av tegnspråktolkene mot 14 prosent på øvrige språk). Andelen tolker som oppgir at de avslår forespørsler om tolkeoppdrag fordi de opplever at de er for vanskelige, er dobbelt så høy blant tegnspråktolker (12 prosent) som blant tolker på øvrige språk (6 prosent).

Når det gjelder i hvor stor grad tolkenes arbeidsmengde begrenses av lønns- og arbeidsbetingelser, er det imidlertid ikke bare norsk tegnspråk som tolkespråk som skiller seg ut. Også mellom de andre språkgruppene ser vi relativt store forskjeller:

Figur 5.5 Jeg avslår noen forespørsler på grunn av betingelsene som tilbys (n=1071)

I enkelte språk oppgir over to tredjedeler av tolkene at de avslår oppdragsforespørsler på grunn av lønns- og arbeidsbetingelsene som tilbys. På både russisk, ukrainsk og arabisk, som er de tre språkene hvor offentlige organer per i dag har størst behov for tolk, svarer omkring halvparten av tolkene at de avslår forespørsler på grunn av betingelsene. Flere tolker på disse språkene skriver også utfyllende om dette:

«De aller fleste betaler ganske dårlig. Det gjør at jeg noen ganger ikke takker ja til oppdrag som er 1-2 uker unna i håp av at jeg får oppdrag av dem til samme tidspunkt. Synes de andre må prøve å faktisk konkurrere og begynne å betale bra nok altså» (tolk i arabisk, bosatt i Trøndelag)

«Tolkene tar veldig fort de dyreste oppdragene fra kommuner som betaler best. Men allikevel er slutt-timesalæret lite, pga som regel tolking er en tilleggsjobb og skatten er veldig høy. Jeg tar aldrig billige oppdrag for å slippe utmattelse og nesten gratis arbeid» (tolk i ukrainsk bosatt i Rogaland)

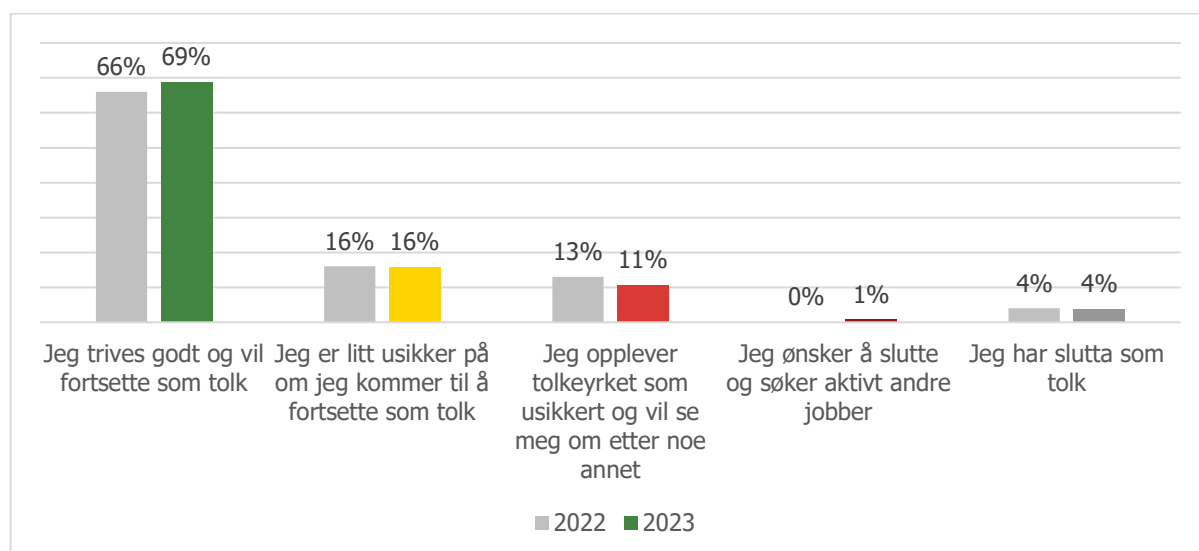
Blant tolker som ikke svarer ja på dette spørsmålet finner vi både de som har forlatt tolkeyrket av andre grunner enn dette, og de som opplever andre grunner (eksempelvis oppdragsvarighet eller behov for stabil inntekt) for mer utslagsgivende enn akkurat betingelsene knyttet til hvert enkelt oppdrag. Det er dermed ikke mulig å fastslå at bedre lønns- og arbeidsbetingelser ikke vil kunne påvirke offentlige organers tilgang til kvalifiserte tolker også på språk som kommer langt ned på denne listen. Tolkenes mer utdypende svar på det åpne spørsmålet tyder på at dette forholdet alene eller sammen med andre forhold er svært utslagsgivende for en stor andel av respondentene.

6. Tolkers trivsel og ønsker for fremtiden

For å undersøke om de tolkene som i dag er oppført i Nasjonalt tolkeregister ser for seg at de også vil jobbe med tolking i årene fremover, ble tolkene stilt spørsmål om hvordan de ser på sin fremtidige tilknytning til tolkeyrket.

Trivsel og syn på fremtiden i yrket

Tolkene ble stilt spørsmål om sin overordnede opplevelse av tolkeyrket og hvordan de ser på det å jobbe som tolk i fremtiden.

Figur 6.1 Syn på egen fremtid som tolk (n=1107)

Tolkenes svar på dette spørsmålet har endret seg lite fra 2022 til 2023. Vel to av tre tolker, hele 69 prosent, oppgir at de trives godt og ønsker å fortsette som tolk. Også i de åpne svarene finner vi stor grad av trivsel i arbeidshverdagen til tolkene. Tolkene beskriver gjennomgående å trives svært godt med selve tolkejobben, men svært mange skriver videre at de opplever at det er belastende at oppdragsmengden er for liten og for ustabil, og opplever å bli tilbudt oppdrag til dårlige lønns- og arbeidsbetingelser.

«Jeg elsker jobben min, og vil gjerne bli i den, men har begynt å tenke i andre baner nå pga dårlige arbeids- og lønnsvilkår» (tolk i norsk tegnspråk med over 15 års erfaring)

«Elsker selve jobben som tolk mer enn noe anna og vil gjerne fortsette ved å få ansettelse hos en virksomhet» (tolk i et europeisk språk, uten tolkeutdanning, bosatt i Midt-Norge)

«Jeg ville presisere at jeg liker tolkeprofesjonen, men ikke rammene rundt den. I den forbindelse har IMDI et godt stykke arbeid å gjøre for å styrke opplysningsarbeidet rundt tolkeyrket» (statsautorisert tolk bosatt i Oslo)

Noen opplever imidlertid store belastninger i yrket, både med oppdragsmengde og oppdragstype, og at de blir dårlig ivaretatt av oppdragsgivere helsemessig. Mange føler seg også presset og dårlig behandlet av oppdragsgivere og formidlingsbyråer. Disse forholdene er det som i størst grad reduserer tolkenes trivsel i yrket.

«Jeg trives egentlig med tolkejobben, men man blir mer og mer presset av oppdragsgivere iht. lønn. Dette gjelder også oppdrag fra domstoler hvor man ofte må krangle for å få betalt for tapt inntekt ved avlysning av oppdrag i tilfeller hvor Salærforskriften ikke gir entydig svar. Også tolkebyråer prøver å "lure" tolkene når det gjelder betaling (...). Slike ting gjør tolkejobben ikke særlig attraktiv. Der er dessverre noen tolker som aksepterer slike "dumping-betingelser" fordi de er redd å ikke få flere oppdrag, men med dette ødelegger tolkene lønnsbetingelsene for andre tolker som ønsker rettferdig betaling» (tolk i språkgruppen andre europeiske språk bosatt i Oslo)

«Vi som er frilans tegnspråktolker har elendige arbeidsvilkår, får en tredjedel betalt i forhold til de som tolker andre språk, jobber 300 % hvert år for å få en anstendig lønn. Vi har ingen forhandlingsrett på lønn eller vilkår. Dette er sosial dumping av vår profesjon. Og er årsak til at jeg vurderer å slutte som tolk på tross av at jeg liker å utføre yrket mitt» (tolk i norsk tegnspråk bosatt i Trøndelag)

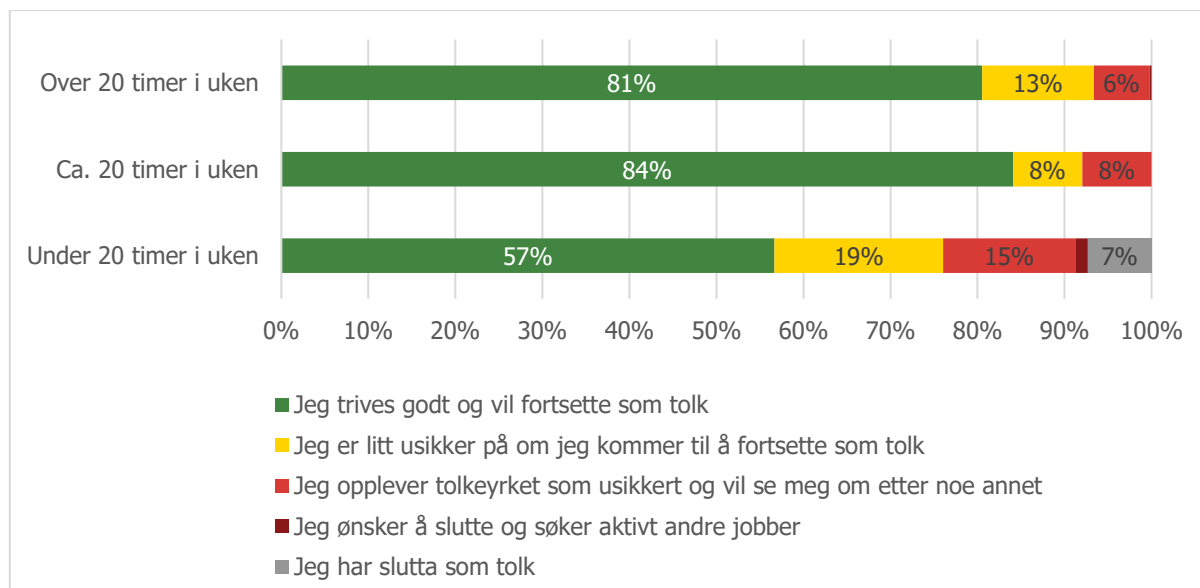
«Jeg ville presisere at jeg liker tolkeprofesjonen, men ikke rammene rundt den. I den forbindelse har IMDI et godt stykke arbeid å gjøre for å styrke opplysningsarbeidet rundt tolkeyrket» (tolk i rumensk bosatt i Oslo)

«Med de arbeids og lønnsforholdene som er gjeldene for frilanstolker nå, er dette et yrke jeg verken har råd eller kapasitet til å stå i. Det går ut over min fysiske og psykiske helse. Det året jeg skulle ha feiret tyve år i yrket, er året jeg kan senke skuldrene i en fast stilling. Dette fordi jeg har tatt en mastergrad, nettopp for å komme meg ut av tolkeyrket. Det er ikke liv laga å stå i dette yrket» (tolk i norsk tegnspråk bosatt i Viken)

«Jeg fikk høre at man trenger mange tolker, så jeg reiste til oslo og tok test. Men etter at jeg tok test og kom på register, det er ikke mange jobb. Når man får tolking, ofte man får ikke pengene sine etterpå. Det er også mange som kjefter på deg og sier du er ikke god, og de på kontoret på [navn på byråer] sier de får klage og man skal ikke få betalt. Jeg er lei meg av dette og jeg vet ikke

om jeg vil tolke mer. Men jeg synes synd på dem som kan ikke norsk, så noen ganger jeg sier ja selv om jeg er redd til å få kjeft» (tolk i thai bosatt utenfor Østlandet)

Vi finner en viss variasjon i trivsel og fremtidsønsker blant tolker når vi fordeler svarene etter arbeidsmengde.

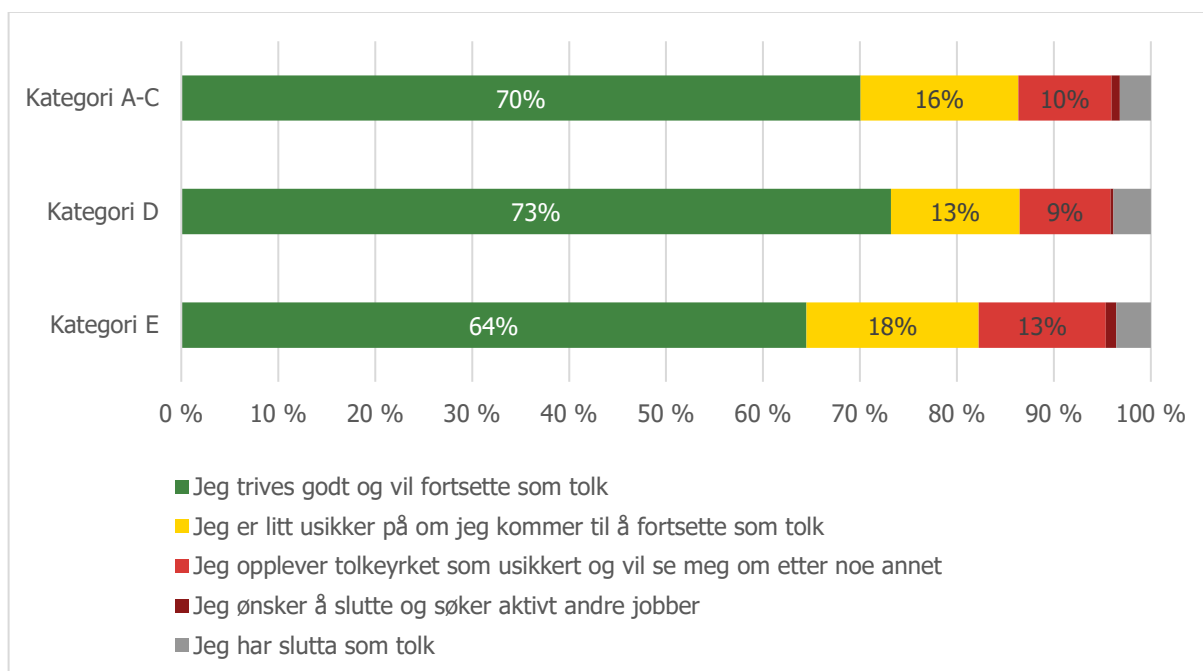

Figur 6.2 Syn på egen fremtid som tolk etter oppgitt arbeidsmengde (n=1087)

Blant tolker som tolker ca 20 timer per arbeidsuke eller mer, oppgir over 80 prosent at de trives godt og ønsker å fortsette som tolk. Det er en høy andel, men det er verd å merke seg at så mye som 20 prosent av de tolkene som tolker mest opplever yrket som usikkert. Blant tolker som jobber mindre enn 20 timer per arbeidsuke, er det 57 prosent som svarer at de trives godt og ønsker å fortsette med tolking, mens de øvrige er usikre eller har allerede sluttet å jobbe som tolk. Dette kan skyldes flere ulike forhold, ikke nødvendigvis at en tolk ikke trives med tolkeoppdragene eller selve tolkingen. For en del tolker kan det for eksempel være knyttet til at offentlige organers behov for tolking er lite på det språket de tolker på.⁶ Det er også viktig å påpeke at selv om det er en samvariasjon her mellom arbeidsmengde og trivsel, er det ikke mulig å si noe om hvorvidt det er årsakssammenheng og i så fall i hvilken retning. Variasjonen kan tenkes å skyldes at tolker som trives godt i yrket påtar seg flere tolkeoppdrag, eller at tolker som opplever stor oppdragsmengde trives bedre i yrket, eller andre forhold (eksempelvis kvalifikasjonskategori, tolkespråk eller bosted) som påvirker både arbeidsmengde og trivsel.

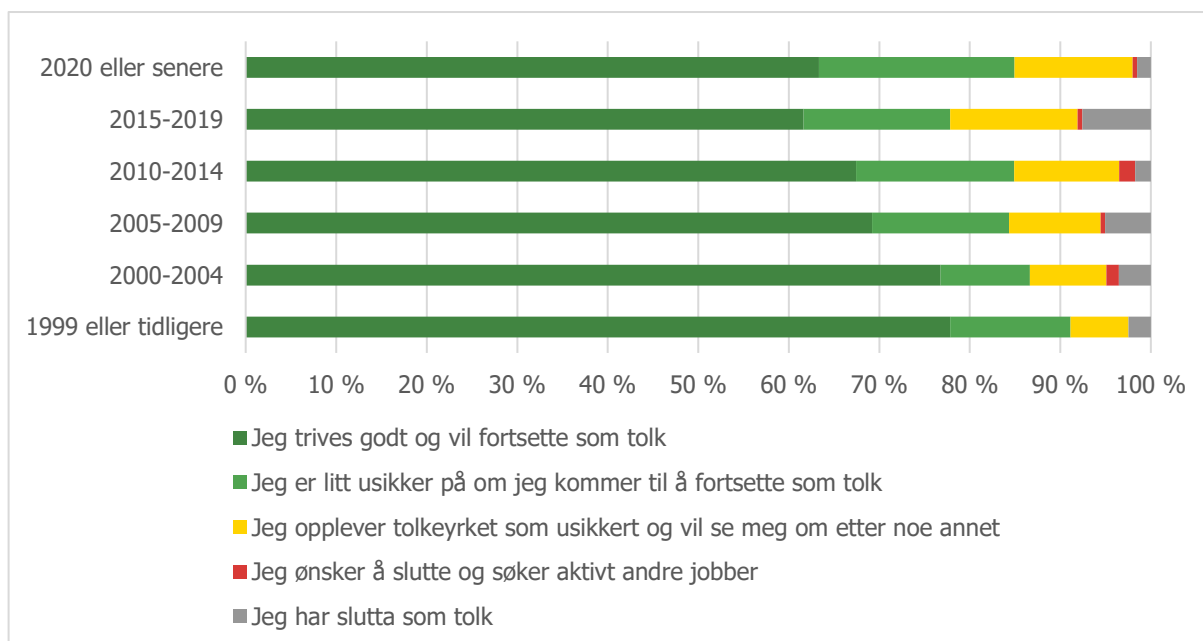
Det er også noen små forskjeller i synet på fremtiden som tolk mellom de ulike kvalifikasjonskategoriene i registeret.

⁶ Se rapporten Tolkemonitor SPRÅK for første halvår 2023 for oversikt over hvilke språk det gjelder.

Figur 6.3 Syn på egen fremtid som tolk etter kvalifikasjoner (n=1072)

Andelen som oppgir at de har sluttet å jobbe som tolk, er nokså likt fordelt på de ulike kvalifikasjonskategoriene (3-4 prosent). Det er også relativt små forskjeller når det gjelder hvor stor andel som trives godt i yrket, men det er en noe mindre andel blant de uten tolkeutdanning (kategori E) enn blant de med tolkeutdanning og/eller statsautorisasjon i tolking. Ser man på tolkenes syn på fremtiden som tolk i lys av hvor lang erfaring de har i tolkeyrket, finner vi også noen forskjeller:

Figur 6.4 Syn på egen fremtid som tolk etter erfaring (n=1099)

Andelen som oppgir at har sluttet eller vurderer å slutte, er litt høyere blant de som begynte å jobbe som tolk langt tilbake i tid. Variasjonene er imidlertid små, og dette kan ha noe sammenheng med at det er høyere gjennomsnittsalder i de gruppene som ligger lengst tilbake i tid når det gjelder hvilket år de begynte å jobbe som tolk.

I tolkekapasitetsundersøkelsen for 2022 ble det ikke stilt spørsmål til tolkene om hvor lang erfaring de hadde i tolkeyrket. I analysene ble det i den undersøkelsen trukket frem om erfaring i tolkeyrket kunne være en forklaring på hvorfor høyt kvalifiserte tolker hadde et mer negativt syn på fremtiden i yrket enn lavt kvalifiserte tolker. Årets svar ser ut til å kunne styrke dette inntrykket. Det er imidlertid nødvendig å ta forbehold om at det også kan tenkes å være knyttet til oppdragsmengde, i og med at nylig kvalifiserte tolker ofte har tolkeoppdrag hvor det per i dag er behov for tolker hos offentlige organer.

Som nevnt innledningsvis skilte tolker med norsk tegnspråk seg ut som de tolkene som i størst grad gir uttrykk for at de ikke ser for seg en fremtid i yrket:

«Jeg startet ny utdanning på nye 4 år for å bli [annet yrke] pga dårlige arbeidsforhold som frilans tegnspråktolk. Nå jobber jeg som ansatt [dette andre yrket] og tolker kun [oppdrag jeg er spesifikt ønsket til av brukere], om jeg har kapasitet» (tolk i kategori B med norsk tegnspråk som tolkespråk)

Et annet forhold som ble trukket frem av flere tolker, var at de ser behov for bedre opplæring av fagpersoner i offentlig sektor både om tolking og tolkefeltet, og om hvordan man kan gjennomføre tolkede samtaler og møter på en god måte. Det forekommer for ofte situasjoner som kunne vært unngått hvis tolkebrukeren hadde vært klar over hva oppgavene til en tolk er og hva som kreves under et tolkeoppdrag, og hadde visst hvordan de skal forholde seg i en tolket samtale slik dette rammes inn av tolkeloven og tolkeforskriften.

«Det er fortsatt stort behov for opplæring av tolkebrukere i offentlig sektor siden det er fortsatt en del av forsøk å bryte reglene pga uvitenhet eller overlegenhet. Har opplevd flere ganger at norsktalende er direkte frekk med tolkene når de blir påpekt om brudd på yrkesetiske reglene samt mange telefontolkbrukere ikke klare over dårlige arbeidsforhold, mye støy, snakking i munn for hverandre, dialog uten pauser for tolking, altfor stor avstand fra mikrofonen, barne/dyreskrik rett i mikrofon, generell nedlatende forhold til tolkene som yrket med lavere status, ureelle forventninger til tolking pga uvitenhet eller feilforestillinger» (statsautorisert tolk i språkgruppen baltiske språk med lang erfaring i yrket)

«Enkelte domstoler har gode rutiner på å sende bakgrunnsmateriale slik at jeg kan forberede meg. Hos andre må jeg etterspørre og purre. Jeg skulle ønske dette ble tatt tak i» (tolk i språkgruppen andre europeiske språk)

«Jo, jeg syns offentlige etater bør bli flinkere til følge tolkeloven og bli påpasselig med å bestille kvalifiserte tolk som er oppført i nasjonalt tolkeregister. Jeg har også lagt merke til at selv der kommunale og offentlige

nettverk av tolketjenester eksisterer, men tilsynelatende virker det som at saksbehandlere og andre offentlige ansatte ikke legger tilstrekkelig innsats til å bruke de kanalene eller bestiller direkte fra kvalifiserte tolker og heller ofte bestiller via private aktører. Dette fører til at tolk som utfører oppdrag sitter igjen med mindre godtgjørelse til tross for høyere utbetaling fra offentlige oppdragsgivere» (tolk i språkgruppen pakistanske og indiske språk)

Samlet viser kommentarene fra tolkene på dette spørsmålet tydelig at kvalitet i tolking ikke kan isoleres til tolkenes egen kompetanse og egne kvalifikasjoner, men at kompetanse og kunnskap hos fagpersoner i offentlig sektor også er helt nødvendig for å lykkes godt med tolkede samtaler og møter.

Videre kvalifisering

Flere av respondentene i de lavere kategoriene i registeret uttrykker ønske om å kvalifisere seg i høyere kategori. Av disse beskriver flere at det er for få studieplasser på tolkeutdanningene. Dette gjelder særlig for tolker som har språk med lav etterspørsel, hvor det kan gå flere år uten at det kommer kvalifiseringstilbud på deres språk. Respondentene beskriver at dette gjør det vanskeligere for dem å satse på tolkeyrket, da de opplever at en høyere kvalifikasjonskategori ville gi dem bedre jobbsikkerhet som frilansere. Det er også tolker i laveste kategori som beskriver at de har behov for utdanning for å få den kompetansen de behøver for å utføre tolkeyrket på en fagmessig god nok måte.

«Jeg er kvalifisert tolk på laveste nivå og ønsker å få bedre utdanning i yrket før jeg tar flere oppdrag. Jeg føler ikke at jeg yter kvalifisert arbeid med det grunnlaget jeg har. Venter på videreutdanning i mitt tolkespråk» (nylig kvalifisert tolk i kategori E uten tolkeutdanning)

På den andre siden er det et betydelig antall respondenter løfter frem at de er bekymret for at det kvalifiseres for mange tolker på deres tolkespråk. Særlig gjelder dette erfarne tolker med tolkeutdanning og/eller statsautorisasjon på språk som akkurat nå har stor etterspørsel. Når oppdragsmengden på for eksempel russisk og ukrainsk stabiliserer seg på et mer normalt nivå, er de bekymret for at det er så mange kvalifiserte tolker at alle vil oppleve store utfordringer med å få nok oppdrag til å bli værende i yrket, og at dette igjen vil føre til flukt fra yrket og nye problemer med å få dekket behovet hos offentlige organer. Noen av tolkene advarer mot en massiv kvalifisering på språk som har en stor etterspørsel midlertidig, særlig på de høyeste kvalifikasjonsnivåene. En tolk med russisk som tolkespråk og lang erfaring i yrket har opplevd mange perioder hvor det har vært svært vanskelig for høyt kvalifiserte tolker på russisk å få tilstrekkelig arbeidsmengde til å bli værende i yrket.

«Utdanning i russisk og ukrainsk bør ikke økes basert på unntakstilstanden det er i dag. Politiske avgjørelser kan fort snu på dette tolkebehovet opp ned, og det har skjedd før. Istedenfor å dra enda et kull gjennom bachelorutdanning, bør IMDI/OsloMet heller satse på høyere krav ved opptak, kvalitet i opplæring og oppfølging av nyutdannede tolker. Markedet er allerede blitt oversvømt av

ferske "kollegaer" hvis formell utdanning ikke samsvarer med faktiske kvalifikasjoner og som skaper usikkerhet for tolkebrukere. Overflod av lavt kvalifiserte tolker vil på sikt senke anseelse for tolkeyrket generelt, som vil slå uheldig ut for hele yrkesgruppen» (tolk i russisk med lang erfaring)

Det som løftes frem av tolkene her knyttet til dimensjonering og innretning av kvalifiseringstilbud i tolker peker på viktige dilemmaer på tolkefeltet som det er viktig at utredes nærmere i forbindelse med oppbygging og drift av utdannings- og kvalifiseringstilbud i tolking.

7. Konklusjoner

Denne undersøkelsen viser i 2023 som i 2022 at tolker i Nasjonalt tolkeregister er engasjerte og motiverte for å jobbe med tolking og for å gjøre en så god jobb som mulig. Undersøkelsen viser en markert bedre kapasitetsutnyttelse enn i 2022, men det er gjennomgående fremdeles lav kapasitetsutnyttelse på alle språk, både på språk med få tolker, språk med liten oppdragsmengde og på språkene med svært stort behov for tolking hos offentlige organer. Når det gjelder årsaker til at kapasitetsutnyttelsen er lav, knyttes det i all hovedsak til lønns- og arbeidsbetingelser, så vel som offentlige de organenes organisatoriske løsninger for dekning av tolkebehov. Tolker flest oppgir at de ønsker å tolke mer enn de gjør i dag.

Særlig bekymringsfull er situasjonen blant tolker med russisk, ukrainsk og norsk tegnspråk som tolkespråk. Når det gjelder russisk og ukrainsk melder tolkene om at offentlige organer har stort behov for tolker, men at organisatoriske forhold, lønns- og arbeidsbetingelser gjør at de tolker vesentlig mindre enn de hadde ønsket. Blant tolker med norsk tegnspråk som tolkespråk er det en svært stort andel av respondentene som gir uttrykk for at de vurderer å finne seg et annet yrke. Tolkene med norsk tegnspråk som tolkespråk har også vesentlig kortere gjennomsnittlig arbeidserfaring som tolk enn andre tolkespråk med tilsvarende langvarig tolkebehov. Dette tyder på at det over tid har vært stor gjennomtrekk i yrket på nettopp dette tolkespråket.

Alt i alt viser undersøkelsen at til tross for den positive utviklingen fra 2022 til 2023, er det behov for en forsterket veiledningsinnsats opp mot offentlige organer knyttet til organisatoriske løsninger for å dekke virksomhetenes tolkebehov. Videre bør det vurderes om det er behov for informasjonstiltak opp mot nykvalifiserte tolker for å gjøre deres inngang i tolkeyrket raskere og bedre, for eksempel informasjon om hvilke oppdragsgivere som finnes og hvordan man kan etablere seg som tolk. Her har tolkenes interesseorganisasjoner og fagforeninger en nøkkelrolle å spille, i samarbeid med utdanningsinstitusjonene og tolkenes oppdragsgivere og øvrige aktører på feltet. Et tema flere tolker tar opp, men som er lite belyst i flervalgsspørsmålene i undersøkelsen, er opplevde belastninger i tolkeyrket. Til neste års undersøkelse vil vi vurdere å inkludere spørsmål om dette temaet.

IMDi

Integrerings- og
mangfoldsdirektoratet

imdi.no